

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

Aralık / December 2018, 22 (2): 859—884

Ayın Yarılması Meselesine Dair Tefsirlerdeki Yorum Farklılıkları

Interpretation Differences of Tafsirs of the Splitting of the Moon Issue

Mehmet Salmazzem

Dr. Öğr. Ü., Muş Alparslan Üniversitesi İslami ilimler fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
Assistant Professor Dr., Muş Alparslan Univ, Faculty of Islamic Sciences, Department of Tafsir
Muş, Turkey

m.salmazzem@alparslan.edu.tr

orcid.org/0000-0001-8526-4512

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 26 Temmuz / July 2018

Kabul Tarihi / Accepted: 15 Ekim / October 2018

Yayın Tarihi / Published: 15 Aralık / December 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Cilt / Volume: 22 **Sayı / Issue:** 2 **Sayfa / Pages:** 859—884

Atıf / Cite as: Salmazzem, Mehmet. “Ayın Yarılması Meselesine Dair Tefsirlerdeki Yorum Farklılıkları[Interpretation Differences of Tafsirs of the Splitting of the Moon Issue]”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 22/2 (December 2018): 859—884. <https://doi.org/10.18505/cuid.448167>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved. www.der-gipark.gov.tr/cuid

Interpretation Differences of Tafsirs of the Splitting of the Moon Issue

Abstract: The great majority of commentators have evaluated the splitting of the moon. The vast majority of them think that it occurred in the Prophet's period basing their view on the clear statement of al-Qamar 54/1 verse and on related rumors. However, some commentators claim that the moon will split on the doomsday, by referring to the context of the same verse. The same names criticize the rumors claiming that they cannot constitute evidence for the splitting of the moon. To those who think so, from the fact that the splitting of the moon was related by few companions and that it was not recorded in various geographies it is evident that the incident did not happen. It cannot be said that the commentators, who took that the view that the split of the moon were in the period of the Prophet, have similar views in this regard. They have different interpretations in matters such as the realization and the shape of the event. On the other hand, those who claim that the split of the moon is only an idiomatic statement and that the event is only a lunar eclipse, declare that the split of the moon never actually happened. In this study which deals with various interpretations of tafsirs of the splitting of the moon, it is aimed to criticize different opinions on this issue. Document analysis and comparison methods were applied in the article.

Summary: The issue of the splitting of the moon has attracted many names from various disciplines, notably the commentators. In the verse of al-Qamar 54/1 mentioning the splitting of the moon has been an important factor for the commentators to evaluate this issue. The ḥadīth narratives regarding the cleavage of the moon are found in many ḥadīth sources, in particular, *Ṣaḥīḥ al-Bukhārī* and *Ṣaḥīḥ al-Muslim*. The rumors about the splitting of the moon, albeit with different forms, are attributed to Anas b. Mālik (d. 93/712), Jubayr b. Muṭ'īm (d. 59/678-679), 'Abdallāh b. 'Abbās (d. 68/687-688), 'Abdallāh b. 'Omar (d. 73/692), and 'Abdallāh b. Mas'ūd (d. 32/652-653). One of the rumors about the splitting of the moon, although it is based on 'Alī b. Abī Ṭālib (d. 40/661) is not found in the authentic ḥadīth sources. In some narrations, it is said that the miracle of the moon's splitting took place upon the request of the polytheists while the others are only mentioned how this miracle happened.

On the other hand, it cannot be said that the commentators agree on the split of the moon. The main purpose of this study is to identify these opinions with its basis. Apart from those who do not accept the occurrence of the incident, there are differences of opinion among the commentators who see this event as a miracle of the Prophet Muḥammad. It is possible to classify the disagreements of the commentators in this subject in two headings as the time and manner of occurrence of this incident.

Most of the classical commentators, on the basis of narrations, think that the splitting of the moon occurred during the period of Mecca. Among these commentators, al-Wāḥidī (d. 468/1076) and al-Qurṭubī (d. 671/1273), as well as the rumors of this evidence, offer as a proof the verse, "if they see a miracle, they turn away and say that this is a great magic." (al-Qamar 54/2). Some commentators, such as al-Qushayrī (d. 465/1072), accept that this phenomenon has taken place in the past by referring to the opinion of the commentators about the split of the moon. The views of many of the modern-day commentators such as Siddiq Ḥasan Khan (d. 1307/1890), Mawḍūdī (d. 1399/1979) and Sābūnī, on this issue, apart from the narrations related to the subject have shaped the general opinion of the commentators.

There are differences of opinions among some of the commentators, who accept that the splitting of the moon takes place during the time of the Prophet Muḥammad, as to the reasons and arbitrariness of the incident. According to classical period commentators such as al-Ṭabarī (d. 310/923), al-Samarqandī (d. 373/983), Fakhr al-Dīn al-Rāzī (d. 606/1210), al-Qurṭubī (d. 671/1273), and Shīrī commentators al-Qummī (d. 329/941), this incident took place upon the Prophet Muḥammad asked for a miracle as evidence for his prophethood by Meccan polytheists. Therefore, these commentators establish a relationship between the splitting of the moon and the prophethood of the prophet Muḥammad. On the other hand, commentators like Sayyid Quṭb (d. 1385/1966) argue that the splitting of the moon cannot be regarded as evidence of the prophethood, citing the fact that the miracles of the Prophet Muḥammad except the Qurʾān were not reported.

There is a disagreement about the validity of the narrations related to the events among the commentators, who see the splitting of the moon as a miracle of the Prophet Muḥammad. Ibn Kathīr (d. 774/1373) and Shawkanī (d. 1250/1834) commentators, such as the rumors about this issue as a precise; ibn ʿAshūr (d. 1879/1973) does not accept the news on this issue as a precise.

There are also some commentators who suggest that the splitting the moon will take place in the future. The commentators, who shared this view, especially Rashīd Riḍā (d. 1353/1935) argued that the splitting of the moon did not take place in the past, pointing out that the validity criteria of narrations related to the splitting of the moon, and contradictory issues in the content of the rumors, also most of the people narrated by him/her cannot witness the incident and that it is not possible for people in a certain geography to witness this incident.

There are few classical period commentators who suggest that the moon will be split in the future during the apocalypse. The prominent names are al-Ḥasan al-Baṣrī, (d. 110/728), ʿAṭāʾ b. Abī Rabāḥ (d. 114/732) and Abū Bakr al- Aṣamm (d. 200/816). On the other hand, many names such as Rashīd al-Riḍā (d. 1353/1935), al-Marāghī (d. 1364/1945) and al-Shinqīṭī (d. 1394/1974) from the modern period declare that the moon will split during the apocalypse. According to these, in the verses of the al-Qamar 54/1 that apocalyptic scene is mentioned. In the verse, they try to justify the use of the verb meaning of a split in the past tense by introducing some evidence from other verses. According to them, in many verses that speak of apocalyptic scenes, events are expressed in the past tense.

There are also commentators who have different evaluations on the way of the occurring event instead of the time concept. Al-Ghazālī (d. 505/1111), Muḥyiddīn Ibn al-ʿArabī (d. 638/1240) and Shāh Walī Allāh al-Dihlawī (d. 1052/1642) do not see the splitting of the moon as a real split mentioned in the verse of the al-Kamer 54/1. According to them, the event is an optical illusion. Muḥammad Asad (d. 1412/1992) connected this illusion to the lunar eclipse. Trying to explain the splitting of the moon by some commentators is one of the commentary differences in this issue. According to Mawdūdī, who did not see this event scientifically impossible, it is possible to reunite a fragmented star with gravity. Without a doubt, Ṭanṭawī al-Jawharī (d. 1940) is one of the names who make the most striking evaluations in this issue. According to him, the miracle of the moon's splitting has many aspects to shed light on scientific studies. Ṭanṭawī al-Jawharī sees the verse as the sign of the moon instead of any other celestial body, as a sign that the moon had long ago broken off from the world. Therefore, Ṭanṭawī al-Jawharī establishes a relationship between

the splitting of the month mentioned in the verse and the theories about the separation of the moon in the modern period.

One of the arguments about the splitting of the moon is related to the fineness of the language. Some commentators, who draw attention to the expression of the splitting of the moon, which is the expression in the Qur'an, argue that the purpose of the separation of the moon is the occurrence of truth. According to the advocates of this view, the Arabs use such a statement to express that a work has come to light. According to this, the term "splitting the moon" as means that the Qur'an expands the darkness in its period. In summary, the commentators make various comments on different grounds such as the narrative expression of the verse al-Qamar 54/1 regarding the splitting of the moon, the narrations about the event, and the language subtleties.

Keywords: Tafsir, Splitting of the Moon, Sūrah of al-Qamar, Miracle, Scientific Miracle

Ayın Yarılması Meselesine Dair Tefsirlerdeki Yorum Farklılıkları

Öz: Müfessirlerin tamamına yakını ayın yarılması meselesi hakkında değerlendirmede bulunmuşlardır. Bunların büyük çoğunluğu el-Kamer 54/1. âyetin zahiri ifadesi ve konuyla alakalı rivayetlere dayanarak ayın yarılmasının Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiği görüşündedirler. Buna karşın bazı müfessirler de aynı âyetin bağlamına istinat ederek ayın yarılmasının kıyamet sırasında gerçekleşeceğini ileri sürmektedirler. Aynı şahıslar, mevzuyla alakalı rivayetleri kritize ederek bunların ayın yarılmasının vukuuna delil teşkil edemeyeceğini iddia etmektedirler. Bu görüşte olanlar için ayın yarılmasının çok az sayıda sahabe tarafından rivayet edilmesi ve muhtelif coğrafyalarda kayıt altına alınmamış olması da olayın gerçekleşmediğine delil teşkil etmektedir. Ayın yarılmasının Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiği görüşünde olan müfessirlerin bu konuda tamamen benzer fikirde oldukları söylenemez. Bunlar, olayın gerçekleşme gayesi ve şekli gibi hususlarda farklı tevillerde bulunmaktadır. Diğer taraftan ayın yarılmasını deyimsel bir ifadeden ibaret olduğunu iddia edenler ile olayın sadece bir ay tutulmasından ibaret olduğunu ileri sürenler, ay yarılmasının gerçekte hiçbir zaman vuku bulmadığını beyan etmektedirler. Ayın yarılması ile ilgili tefsirlerdeki yorum farklılığı konusunun ele alındığı bu çalışmada mevzuyla alakalı tespit edilen görüşlerin kritize edilmesi amaçlanmaktadır. Makalede doküman analizi ve mukayese metotlarına başvurulacaktır.

Özet: Ayın yarılması meselesi, müfessirler başta olmak üzere muhtelif disiplinlerden pek çok ismin ilgisini çekmiştir. Kamer 54/1. âyetin ayın yarılmasından bahsetmesi müfessirlerin bu meseleye dair değerlendirmede bulunmasında önemli bir amil olmuştur. Ayın yarılmasına ilişkin hadis rivayetleri Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim başta olmak üzere pek çok hadis kaynaklarında yer almaktadır. Farklı tariklerle de olsa ayın yarılmasına dair rivayetler, Enes b. Malik (ö. 93/712), Cübeyr b. Mut'im (ö. 59/678-679), Abdullah b. Abbas (ö. 68/687-688), Abdullah b. Ömer (ö. 73/692), ve Abdullah b. Mes'üd'a (ö. 32/652-653) isnad edilmektedir. Ayın yarılmasından bahseden rivayetlerden biri Alî b. Ebî Tâlib'e (ö. 40/661) nisbet edilse de bu rivayet sahih hadis kaynaklarında bulunmamaktadır. Bazı rivayetlerde ayın yarılma mucizesinin müşriklerin Hz. Peygamberden mucize talep etmeleri üzerine gerçekleştiği bilgisi bulunurken bazılarının da ise sadece bu mucizenin nasıl gerçekleştiğinden bahsedilmektedir.

Diğer taraftan ayın yarılmaması hakkında müfessirlerin aynı görüşte oldukları söylenemez. Bu görüşleri dayanaklarıyla birlikte tespit etmek çalışmanın esas amacını teşkil etmektedir. Hadisenin vukuunu kabul etmeyenlerin dışında bu olayı Hz. Peygamberin bir mucizesi olarak gören müfessirler arasında da görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu mevzudaki müfessirlerin görüş ayrılıklarını olayın gerçekleşme zamanı ve şekli olmak üzere iki başlıkta sınıflandırmak mümkündür.

Klasik dönem müfessirlerin çoğu rivayetleri esas alarak ayın yarılmamasının Mekke döneminde gerçekleştiği görüşündedir. Bu müfessirlerden Vâhidî (ö. 468/1076) ve Kurtubî (ö. 671/1273) ise buna delil olarak rivayetlerin yanı sıra “onlar bir âyet/mucize gördüklerinde yüz çevirirler ve bu ancak büyük bir sihirdir derler” mealindeki el-Kamer, 54/2. âyeti kanıt olarak sunmaktadırlar. Kuşeyrî (ö. 465/1072) gibi bazı müfessirler ise ayın yarılmaması hakkındaki müfessirlerin görüşüne istinad ederek bu olayın geçmişte vuku bulduğunu kabul etmektedirler. Sıddîk Hasan Han (ö. 1307/1890), Mevdûdî (ö. 1399/1979) ve Sâbûnî gibi modern dönem müfessirlerden pek çoğunun bu konudaki görüşlerini, konuyla ilgili rivayetlerin dışında müfessirlerin genel kanaatleri şekillendirmiştir.

Ayın yarılmamasının Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiğini kabul eden müfessirlerin bazıları arasında olayın gerçekleşme nedeni ve keyfiyeti gibi hususlarda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Klasik dönem müfessirlerden Taberî (ö. 310/923), Ebü'l-Leys es-Semarkandî (ö. 373/983), Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210), Kurtubî (671/1273) ve Şii müfessirlerden Kummî (ö. 329/941) gibi isimler, olayın Mekke müşriklerin Hz. Peygamber'den nübüvvetine delil olarak bir mucize talebinde bulunmaları üzerine gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu müfessirler, ayın yarılmaması ile Hz. Peygamber'in nübüvveti arasında bir ilişki kurmaktadırlar. Buna karşın Seyyid Kutub (ö. 1385/1966) gibi müfessirler ise Hz. Peygamber'in Kur'an dışındaki mucizelerinin teahhüdünü bildirmeyeceğini gerekçe göstererek ayın yarılmamasının risâletin delili olarak görülemeyeceğini ileri sürmektedirler.

Ayın yarılmaması olayını Hz. Peygamberin bir mucizesi olarak gören müfessirler arasında olayla alakalı rivayetlerin mütevâtirliği hususunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. İbn Kesîr (ö. 774/1373) ve Şevkanî (ö. 1250/1834) gibi müfessirler bu meseleye dair rivayetleri mütevâtir olarak görürken İbn Âşûr (ö. 1879/1973) ise bu husustaki haberleri mütevâtir kabul etmemektedir.

Ayın yarılmamasının gelecekte gerçekleşeceğini ileri süren bazı müfessirler de bulunmaktadır. Reşîd Rızâ (ö. 1353/1935) başta olmak üzere bu görüşü paylaşan müfessirler, ayın yarılmamasıyla alakalı rivayetlerin sıhhat ölçütlerine, rivayetin içeriğindeki çelişkili hususlara, kendisinden rivayet edilen şahısların çoğunun olaya şahit olmadıklarına ve olaya sadece belli bir coğrafyadaki insanların şahit olmalarının mümkün olmayacağına işaret ederek ayın yarılmamasının geçmişte gerçekleşmediğini ileri sürmektedirler.

Ayın yarılmamasının gelecekte; kıyamet sırasında gerçekleşeceğini ileri süren az sayıda klasik dönem müfessiri bulunmaktadır. Bunlardan Hasan-ı Basrî (ö. 110/728), Atâ b. Ebü Rebâh (ö. 114/732) ve Ebû Bekr el-Esam'ın (ö. 200/816) ismi öne çıkmaktadır. Buna karşın modern dönemden Reşîd Rızâ (ö. 1353/1935), Merâgî (ö. 1364/1945) ve Şinkîî (ö. 1394/1974) gibi pek çok isim ayın yarılmamasının kıyamet sırasında vuku bulacağını beyan etmektedirler. Bunlara göre el-Kamer 54/1. âyetinde geçen ifadelerde kıyamet sahnesinden bahsedilmektedir. Söz konusu âyette yarılmamasına gelen fiilin mazi sigasıyla kullanımını ise başka âyetlerden bazı deliller getirilerek te'vil etmeye çalışmaktadırlar. Onlara göre kıyamet sahnelerinden bahseden pek çok âyette olaylar, mazi sigalarıyla ifade edilmektedir.

Ayın yarılması meselesinde zaman mefhumu yerine olayın gerçekleşme şekli üzerinde farklı değerlendirmelerde bulunan müfessirler de bulunmaktadır. Gazzâlî (ö.505/1111), Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) ve Şah Veliyyullah ed-Dihlevî (ö. 1052 / 1642), el-Kamer 54/1. âyetinde zikredilen inşikâku'l-kameri gerçek bir yarılma olarak görmemektedirler. Bunlara göre olay optik bir yanılsamadan ibarettir. Muhammed Esed (ö. 1412/1992) ise bu yanılsamayı ay tutulmasına bağlamaktadır.

Bazı müfessirler tarafından ayın yarılmasının bilimsel olarak izah edilmeye çalışılması bu meseledeki yorum farklılıklarından biridir. Bu olayı bilimsel açıdan imkânsız görmeyen Mevdûdî'ye göre parçalanmış bir yıldızın çekim kuvvetiyle yeniden birleşmesi mümkündür. Bu hususta en çarpıcı değerlendirmeleri yapan isimlerden biri kuşkusuz Tantavî Cevherî'dir (ö. 1940). Ona göre ayın yarılması mucizesinin ilmî çalışmalara ışık tutacak pek çok yönü bulunmaktadır. Tantavî Cevherî, âyette başka bir gök cismi yerine ayın zikredilmiş olmasının ayın çok önceleri dünyadan koştığına bir işaret olarak görmektedir. Dolayısıyla Tantavî Cevherî, âyette bahsi geçen ayın yarılması ile modern dönemde ayın bölünmesine ilişkin ileri sürülen kuramlar arasında bir ilişki kurmaktadır.

Ayın yarılmasıyla ilgili ileri sürülen görüşlerden biri de dilin inceliğiyle alakalıdır. Kur'ân'daki ifade şekli olan "inşakkâ'l-kamer" terkinine dikkat çeken bazı müfessirler, ayın yarılmasından maksadın, hakikatin zuhuru olduğunu ileri sürmektedirler. Bu görüşü savunanlara göre Araplar, bir işin gün yüzüne çıktığını ifade etmek üzere böyle bir deyim kullanmaktadırlar. Buna göre "inşakkâ'l-kamer" ifadesiyle Kur'ân'ın, indiği dönemdeki karanlığı aralaması kastedilmektedir. Özetle müfessirler, ayın yarılmasına ilişkin el-Kamer 54/1. âyetin zahirî ifadesi, olaya ilişkin rivayetler, dil incelikleri gibi farklı gerekçeler üzerinden muhtelif yorumlarda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsîr, İnşikâku'l-Kamer, Kamer Sûresi, Mu'cize, Bilimsel İ'câz

GİRİŞ

Ayın yarılmasına ilişkin anlatılanlar İslam tarihi boyunca gerek müfessirlerden gerekse kelimcilerden pek çok ismin ilgisini çekmiştir. Sünnî kelâmın kurucularından kabul edilen Mâtürîdî (ö. 333/944)¹ ve Mu'tezilî Kelâm ekolünün ünlü isimlerinden Kâdî Abdülcebbar (ö. 415/1025)² gibi pek çok mütekellimin bu hususta görüş beyan etmiştir. Bu çalışmada Kelâmcı kimliğiyle birlikte müfessir olanlar hariç meseleye ilişkin kelimcilerin görüşleri mevzumuz dışındadır. Burada asıl üzerinde durulacak olan ayın yarılması hadisesine dönük müfessirler arasındaki yorum farklılıklarını delilleriyle birlikte ortaya koymaktır.

Müfessirlerin ayın yarılması ile ilgili görüşlerine dayanak teşkil eden iki temel argüman bulunmaktadır. Birincisi "اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ" / Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir mucize görürlerse ondan yüz çevirirler ve bu, devam ede gelen bir sihirdir derler" (el-Kamer 54/1-2) meâlindeki âyetlerdir. İkincisi ise konuyla ilgili hadis

¹ Bekir Topaloğlu, "Mâtürîdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 28: 151.

² Metin Yürdagır, "Kâdî Abdülcebbar" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001) 24: 103.

kaynaklarında yer alan rivayetlerdir. Bu rivayetler Enes b. Malik, Cübeyr b. Mut'im, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Mes'üd'a isnad edilmektedir. Ali b. Ebî Talib'in ismi zikredilse de ona nispet edilen rivayet, sahih hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Ayın yarılması hakkında Enes b. Malik'e dayandırılan iki rivayet bulunmaktadır. Her iki rivayet de Katâde b. Diame³ kanalıyla Enes b. Malik'e ulaşmaktadır. Bu rivayetlerde yer alan bilgiye göre Mekkelilerin Hz. Peygamber'den mucize talebinde bulunmaları üzerine ay, ikiye ayrılmıştır.⁴ Enes b. Malik'e nispet edilen rivayetlerde mucize talebinin Mekke müşriklerin isteği üzerine gerçekleştiği bilgisi bulunmaktadır. Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'üd ve Cübeyr b. Mut'im'in babasından naklederek verdiği rivayetlere göre özetle; Hz. Peygamber döneminde ay, ikiye ayrılmış ayın bir kısmı dağın bir tarafına diğer kısmı ise dağın öbür tarafına düşmüştür. Bunun üzerine inkârcılardan olaya şahit olanlar, bu olayın sihir olduğu ithamında bulunmuşlardır.⁵

Kamer sûresinin ilk âyetinde "ayın yarıldığı" ifade edilmesi müfessirlerin bu meseleye bigâne kalmamalarını sağladığı muhakkaktır. Bu bağlamda ayın yarılmasıyla ilgili yapılan te'vilin neye dayandığının tespit edilmesi ve olayın vukuu ile ilgili müfessirler tarafından yapılan yorum farklılıklarında etkili olan faktörlerin ortaya konulması çalışmamızın amaçları arasında olacaktır.

Ayın yarılması konusunun müstakil çalışmalarda veya değişik konular bağlamında ele alındığı bilinmektedir. Bu çalışmalarda ayın yarılması olayı, çeşitli açılardan ele alınmakta; olaya dair bazı tahlillerin yanı sıra olayın Hz. Peygamber'in hissi mucizeleri veya nübüvvetin ispatı gibi sınırlı çerçevede ele alındığı görülmektedir. Ayrıca olayın kelimeler gibi farklı bir disiplinin literatürü çerçevesinde tahlil edildiği çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalarda kuşkusuz bazı müfessirlerin görüşlerine atıfta bulunulmaktadır.⁶ Fakat ayın yarılmasıyla ilgili müfessirlerin görüşlerinin gerekçeleriyle birlikte kritize edilerek tasnifinin ilk defa bu çalışmada yapılması makalenin özgün değerini yansıtmaktadır.

³ Tabiin büyüklerindendir. Hicrî 60 yılında doğmuştur, çok sayıda sahabeden hadis rivayet etmiştir. Güçlü hafızasıyla bilinir, hadisteki rütbesinin hüccet olduğu hususunda icma vardır. Bk. Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *Siyeru A'lami'n-Nubela* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.), 9: 325.

⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20: 118 (12688); Buhârî, "Menakib", 24 (3438), "Fedailü's-Sahabe", 65 (3655); Müslim, "Sıfatü'l-Munafikin ve Ahkamuhum", 8 (2802).

⁵ Buhârî, "Menakib", 24 (3437, 3439), "Fedâilü's-Sahabe", 65 (3656-3658), Müslim, "Sıfatü'l-Munafikin ve Ahkamuhum", 8 (2800, 2801, 2803); Tirmizî, "Tefsîru'l-Kurân", 55, (3287-3289).

⁶ Ahmet Erkol, "Hz. Peygamber'in Mu'cizesi Meselesi ve Nübüvvetin İspatında İnşikak-ı Kamer (Ayın Yarılması) Hadisesi ile İlgili Bir Değerlendirme", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999); Adil Bebek, "Kelâm Literatürü Işığında Mûcize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissî Mûcizelerin Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2000); Mehmet Azimli, "Şakku'l-Kamer Olayı Çerçevesinde Bazı Tahliller", *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 8/ 4 (2008); Safa Bardakçı, "Kâdî Abdülcebbar'ın İnşikâk-ı Kamer Görüşü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/11 (2010); Yahya Yaşar, "Mekke müşriklerin Hz. Peygamber'den Kur'ân Dışında Mucize Taleplerine Cevabi Ayetlerin Tahlili", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/27, (2016); İhsan Arslan, "Kur'ân-ı Kerim'e Göre Hz. Peygamber ve Mucize", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/50 (Haziran 2017); Hüseyin Çelik, "Kur'ân'da "Ay'ın Yarılması" Mucizesi", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/4 (2017).

Ayın yarılması olayını ifade etmek üzere kaynaklarda “inşikakü'l-kamer”, “şakkü'l-kamer” ve “şakk-ı kamer” gibi terkipler kullanılmaktadır. Bu çalışmada daha çok “ayın yarılması” tamlaması tercih edilecektir.

1. AYIN YARILMASIYLA İLGİLİ YORUM FARKLILIKLARI

Müfessirler arasında ayın yarılması olayının gerçekleşme zaman ve şekli noktasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Ayrıca bu hadisenin vukuunu kabul edenler arasında da çeşitli yönlerden görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Fakat genel olarak müfessirlerin bu konudaki ihtilaflarının iki noktada yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Birincisi olayın gerçekleşme zamanı diğeri ise gerçekleşme şekliyle alakalıdır. Ayın yarılmasıyla ilgili görüş ayrılıklarına neden olan hususlar, gerekçeleriyle birlikte dikkate alınarak irdelenecektir.

1.1. Ayın Yarılmasının Hz. Peygamber Döneminde Gerçekleştiği Görüşü

Klasik dönem müfessirlerin kahir ekseriyeti, ayın yarılması olayının Mekke döneminde gerçekleştiği yönünde görüş beyan etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'i baştan sona kadar tefsir eden ilk isim olarak bilinen Mukâtil b. Süleyman'ın (ö. 150/767)⁷ verdiği bilgiye göre ayın yarılması, Mekke'li inkârcıların Hz. Peygamber'den mucize talep etmeleri üzerine gerçekleşmiştir. Aktarılan rivâyette, mucize talebinde bulunan inkârcıların ayın yarılması olayını sihir olarak gördükleri nakledilmektedir. Mukâtil b. Süleyman'a göre âyetin devamındaki “onlar bir ayet/mucize görürlerse” (el-Kamer 54/2) mealindeki ifadede bahsedilen mucize, ayın yarılması mucizesidir.⁸

Klasik dönem müfessirlerin sembol isimlerinden Taberî (ö. 310/923) de ayın yarılmasıyla alakalı sahabeden Hz. Enes, İbn Mes'ûd ve İbn Abbâs gibi isimlerden gelen rivayetlere işaret ederek bu olayın Mekke döneminde gerçekleştiğini söylemektedir. Nitekim Taberî'nin verdiği rivayetlerin hepsinde ayın Mekke döneminde ikiye yarıldığı bilgisine yer verilmektedir. Bu hususta Mâtürîdî (ö. 333/944), Ebû'l-Leys es-Semerkindî (ö. 373/983), İbn Ebû Zemenîn (ö. 399/1008), Vâhidî (ö. 468/1076), Zemahşerî (ö. 538/1144), Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210), ve Kurtubî (671/1273) gibi pek çok müfessir de benzer görüşe sahiptirler.⁹ Bu isimler, ayın yarılması olayının Mekke'de gerçekleştiğine dönük olarak daha çok rivayetleri esas almaktadırlar. Fakat bunların

⁷ Ömer Türker, “Mukatil b. Süleyman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31: 134.

⁸ Mukatil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* (Beyrut: Müessesetü't-Tarîhi'l-'Arabî, 2002), 4: 176.

⁹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (Kahire: Hecer, 2001), 22: 103; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehl-i Sünne* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005), 9: 441-442; Ebu'l-Leys Nasır b. Ahmed b. İbrahim es-Semerkindî, *Bahru'l-Ulûm* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 3: 297; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah İbn Ebû Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz* (Kahire: el-Faruku'l-Hadîse, 2002), 4: 315; Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidî en-Nisâburî, *el-Vesîd fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 4: 206-207; a.mlf., *et-Tefsîru'l-Besîr* (Riyad: Müsahim, 2009), 21: 89-90; Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakaiki Gavamizi't-Tenzil ve Uyûni'l-Akavîl fî Ucûhi't-Te'vîl* (Riyad: Mektebetu'l-Ubeykan, 1998), 5: 652-653; Muhammed er-Râzî Fahreddîn b. Diyauddîn, *Mefâtihu'l-Gayb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 29: 29; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebûbekr el-Kurtubî, *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2006), 20: 72-73.

arasında Vâhidî ve Kurtubî, ayın yarılması olayının gerçekleştiğine delil olarak rivayetlerin yanı sıra âyetin devamında yer alan “onlar bir ayet/mucize gördüklerinde yüz çevirirler ve bu ancak büyük bir sihirdir derler” mealindeki ifadeleri kanıt olarak sunmaktadırlar.¹⁰ Sa’lebî (ö. 427/1035) ise ilgili sûrenin ilk âyetindeki mazi sığasına işaret ederek bu olayın geçmişte vuku bulduğunu söylemektedir. Ona göre söz konusu âyette takdim ve tehir bulunmakta olup ay yarıldı, kıyamet yaklaştı denilmek istenmektedir.¹¹

İşarî tefsir geleneğinin önemli isimlerinden Kuşeyrî (ö. 465/1072) ise bu hususta delil sunmak yerine konuyla alakalı tefsir ehlinin ortak görüşünü ileri sürerek ayın yarılmasının geçmişte gerçekleştiğini zımnen kabul etmektedir.¹²

Modern dönemden Sıddîk Hasan Han (ö. 1307/1890), Mevdûdî (ö. 1399/1979) ve Sâbûnî gibi pek çok isim bu husustaki rivayetleri ve müfessirlerin genel kabullerine istinat ederek olayın Mekke döneminde Hz. Peygamber’in bir mucizesi olarak gerçekleştiği görüşünü savunmaktadırlar.¹³ Fakat her ne kadar ayın yarılmasının Hz. Peygamber döneminde vuku bulduğu söylemi bu müfessirlerin ortak sesi olarak gözüke de ayın yarılmasına ilişkin her konuda tamamıyla aynı düşündükleri söylenemez. Bahsedilen görüşü savunanlar arasındaki yorum farklılıklarına yakından bakmakta yarar bulunmaktadır.

1.2. Ayın Yarılmasının Hz. Peygamber Döneminde Gerçekleştiği Görüşünde Olanlar Arasındaki Yorum Farklılıkları

Ayın yarılmasının zaman itibarıyla Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiğini kabul edenler, bu mevzuda çoğunlukla benzer yorumlar yapmışlardır. Bununla birlikte bu görüşteki müfessirlerden bazılarının olayın gerçekleşme amacı, keyfiyeti gibi hususlarda farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Mesela ayın yarılması mucizesinin gerçekleşme amacı hususunda Taberî, Ebû’l-Leys es-Semarkandî, Fahrreddîn er-Râzî, Kurtubî ve Şii müfessirlerden Kummî (ö. 329/941) gibi isimler nübüvvet olgusu üzerinde durmaktadırlar. Onlara göre ayın yarılması, Mekkeli inkârcıların Hz. Peygamber’den nübüvvetine delil olarak mucize talebinde bulunmaları üzerine gerçekleşmiştir.¹⁴ Dolayısıyla bu müfessirler ayın yarılması ile Hz. Peygamber’in nübüvveti arasında doğrudan bir ilişki kurmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca ayın yarılması mucizesinin doğrudan olmasa da dolaylı olarak nübüvveti tasdik ettiği yönünde görüş beyan edenler de bulunmaktadır.¹⁵ Kıscası ister doğrudan ister dolaylı olsun müfessirlerden bazılarının ayın yarılması olayı ile nübüvvet arasında bir irtibat kurmaya çalıştıkları ortadır.

¹⁰ Vahidî, *Vesîd*, 4: 206-207; Kurtubî, *el-Câmi*, 20: 72-73.

¹¹ Ebû İshak Ahmed es-Sa’lebî, *el-Keşf ve’l-Beyân* (Beyrut: Dâru İhyai’t-Turasi’l-Arabî, 2002), 9: 160-161.

¹² Kuşeyrî, *Letâifu’l-İşârât* (Kahire: el-Heyetu’l-Misriyye, 2000), 3: 493.

¹³ Ebu’t-Tayyib Sıddîk Hasan b. Ali el-Kannevcî, *Fethu’l-Bârî* (Beyrut: el-Mektebetu’l-Asriyye, 1992), 13: 283; Ebu’l-Al’â Mevdûdî, *Tefhimu’l-Kur’ân*, trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996) 6: 46; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu’t-Tefâsîr* (Beyrut: Dâru’l-Kur’ani’l-Kerîm, 1981), 3: 284.

¹⁴ Taberî, *Câmiu’l-Beyan*, 22: 103; Ebu’l-Hasan Ali b. İbrahim el-Kummî, *Tefsîru’l-Kummî* (Kum: Daru’l-Kitab, 1968), 2: 340; Ebû’l-Leys es-, *Behru’l-Ulûm*, 3: 297; Razî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 29: 29; Kurtubî, *el-Câmi*, 20: 72-73.

¹⁵ Mevdûdî, *Tefhimu’l-Kur’ân*, 6: 47-48.

Modern dönem müfessirlerinden Seyyid Kutub ise ayın yarılması olayını geçmişte gerçekleşen olağanüstü bir olay hatta bu olaya şahit olanlarla ilgili rivayetleri de mütevâtir haberler olarak görmeye birlikte bu mucizenin risaletin delili olarak görülemeyeceğini iddia etmektedir. Ona göre Hz. Peygamber'in hissi mucize gösterme vazifesi yoktur. İsrâ 59, 88-93. âyetlerini bu husustaki görüşüne delil olarak göstermektedir.¹⁶ Hz. Peygamber, hissi mucize yerine inkârcılara Kur'ân ile tehdidde bulunmuştur. Ayın yarılmasının müşriklerin talebi üzerine gerçekleştiği söylemini Kur'ân nassına aykırı bulmaktadır. Zira son ilahî dinde insanların kalbi yalnızca Kur'ân'a, onun bahsettiği insanın yaratılışına ve afaktaki ayetlere yönlendirilmiştir. Dolayısıyla ayın yarılması olayına; insanların dikkatlerinin çekildiği diğer kevnî ayetler gibi bakılmalıdır.

Seyyid Kutub, Hz. Peygamber'in inkârcılara hissi mucize yerine akli mucizeyle tehdidde bulunmasını ise insanlığın tekamülüyle izah etmeye çalışmaktadır. Ona göre hissî mucizeler, gerekli olgunluğa erişmeyen çocukluk dönemini yaşayan insanlığın kalbini etkilemiştir. Çünkü o dönemdeki insanlık, her gün müşahade edilen kevnî mucizeleri idrak etmekten acizdi. Dolayısıyla önceki peygamberler döneminde gerçekleşen hissî mucizelerin hepsi insanlığın olgunluğa erişmediği dönemlerde gerçekleşmiştir. Halbuki evrende her gün olağan olarak görülen kevnî hadiseler, hissî mucizelerden daha büyüktür.¹⁷

Seyyid Kutub'un, ayın yarılmasıyla alakalı rivayetleri kabul etmesiyle ayın yarılması mucizesinin tehdid bildirmeye yönündeki görüşünün örtüşmediğini söylemek gerekir. Cübeyr b. Mut'im, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Mes'ud'tan yapılan rivayetlerde bu olayın herhangi bir talep üzerine gerçekleşip gerçekleşmediğine dönük bir kayıt yer almadığı bilinmektedir.¹⁸ Fakat sahih hadis kaynaklarına baktığımız zaman mucize talebinin Mekkeli müşrikler tarafından yapıldığı bilgisinin Enes b. Malik'ten yapılan rivâyette yer aldığı görülmektedir.¹⁹ Enes b. Malik'ten farklı tarihlerle yapılan rivayetlere göre inkârcılar, Hz. Peygamber'den nübüvvetine delil olarak mucize talep etmeleri üzerine ayın yarılmasının gerçekleşmesi haddi zatında bir meydan okuma bildirmektedir. Dolayısıyla ayın yarılması mucizesiyle alakalı rivayetleri tevâtür derecesinde gören birisinin rivayetlerde belirtilen bilgilerin aksine bir tevilde bulunması çelişkidir.

¹⁶ İlgili âyetlerde Hz. Peygamber'den mucize talebinde bulunan inkârcılara neden olumlu cevap verilmedi bilgisine yer verilmekte ve mucizenin gerçekleşmesindeki asıl amacın ne olduğu üzerinde durulmaktadır. İsrâ, 17/59. âyetindeki ilahi buyruğa göre mucize talebinde bulunanlara olumlu cevap verildiği takdirde mucizeyi gösteren elçiye inanamaları durumunda helak edilmeleri icap edilmektedir. İsrâ, 17/88. âyetinde ise Kur'ân'ın benzersizliğine vurgu yapılarak haddi zatında mucize olarak Kur'ân'a işaret edilmektedir. Sonraki âyetlerde ise nübüvvetle alakalı olmayan mucize taleplerine yer verilmektedir. İnkârcılar, Hz. Peygamber'den yerden su gözelerini fişkırtması, altından yapılmış bir eve sahip olması gibi maddi zenginlikle alakalı taleplerde bulunmanın yanı sıra Allah'ın ve meleklerin kendileriyle açıktan konuşmaları gerektiğine kadar hayal dünyalarında arzuladıkları her türlü olağanüstülüğü talep etmektedirler.

¹⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru's-Şurûk, 1972), 6: 3425-3427.

¹⁸ Buhârî, Menakib, 24 (3437, 3439), Fedailu's-Sehabe, 65 (3656-3658,) Müslim, Sıfatu'l-Munafikin ve Ahkamuhum, 8 (2800, 2801, 2803); Tirmizî, Tefsîru'l-Kurân, 55, (3287-3289).

¹⁹ Buhârî, Menakib, 24 (3438), Fedailu's-Sehabe, 65 (3655); Müslim, Sıfatu'l-Munafikin ve Ahkamuhum, 8 (2802).

Modern dönemin önemli müfessirlerinden biri olarak Mevdûdî her ne kadar ayın yarılması mucizesini dolaylı olarak nübüvvetin bir delili olarak kabul etse de bu mucizenin tehadî bildirmedini savunmaktadır. Ona göre ayın yarılması olayını nakleden râvilerden Hz. Enes dışında kalanların hiçbiri bu mucizenin inkârcıların isteği üzerine gerçekleştiğini nakletmemiştir. Râvilerden olaya şahit olanlar arasında böyle bir bilgiyi nakleden yoktur. Kaldı ki onların bu husustaki beyanları daha dikkate şayandır.²⁰

Seyyid Kutub ve Mevdûdî'nin aksine yukarıda belirtildiği üzere klasik dönemin önemli müfessirlerinden Taberî, Ebü'l-Leys es-Semerkandî, Fahrreddîn er-Razî ve Kurtubî gibi isimlerin ayın yarılması ile ilgili rivayetleri esas alarak bu mucizenin inkârcıların talebi üzerine; nübüvvetin bir delili olarak gerçekleştiğini kabul ederek bu mucizenin tehadî yönüne işaret etmektedirler.²¹ Özetle ayın yarılması olayını Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen bir mucize olarak gören müfessirlerin tamamının olayın vukuuna neden olan gerekçe noktasında aynı görüşe sahip oldukları söylenemez.

Ayın yarılması olayını Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen bir mucize olarak gören müfessirler arasındaki yorum farklılıklarından bir kısmı da mevzuyla alakalı rivayetlerin niteliğiyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Ayın yarılması hakkındaki neredeyse bütün rivayetleri tefsirine alan İbn Kesîr'e (ö. 774/1373) göre bu olaya ilişkin rivayetler sahih senetlerle ve mütevâtir olarak nakledilmiştir.²²

Ayın yarılmasıyla alakalı rivayetlerin mütevâtirliği hususunda İbn Kesîr'e benzer bir yaklaşımı 19. yüzyıl müfessirlerinden Şevkanî (ö. 1250/1834) sergilemektedir.²³ Fakat ayın yarılmasının Hz. Peygamber'in bir mucizesi olduğunu inkâr etmeyen hatta bu husustaki rivayetlerin sahih olduğunu belirtmekten geri kalmayan 20. yüzyılın tanınan müfessirlerinden İbn Âşûr (ö. 1879/1973) ise bu husustaki haberlerin mütevâtir olduğunu ileri sürenlerin isabet etmediklerini düşünmektedir. Ona göre bu olayın haberi mütevâtir nitelikli olmasa da üçten fazla kişi tarafından nakledilen mustefiz hadis²⁴ kabilindedir.²⁵ Basra Mu'tezilesinin meşhur Kelamcısı Kâdî

²⁰ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an*, 6: 47-48.

²¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, 22: 103; Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, 2: 340 Semarkandî, *Bahru'l-Ulûm*, 3: 297; Razî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 29: 29; Kurtubî, *el-Cami'*, 20: 72-73.

²² İmaduddîn Ebu'l-Fida' İsmail b. Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, (Kahire: Müessesetu Kurtuba, 2000), 13: 289.

²³ Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2007), 1426.

²⁴ İbn Hacer el-Askalanî gibi hadis şarihlerine göre müstefiz hadis, ikiden fazla tariki bulunan hadise denir. bkz.: Zekeriya Güler, "Müstefiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 135.

²⁵ Muhammed Tahir İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tunus: Dâru't-Tunusiyye, 1984), 27: 167-170; ayrıca şakk-ı kamerin kıyamet sırasında gerçekleşeceğini iddia eden modern dönem müfessirlerin önemli simalarından Reşid Rıza ise şakk-ı kamer ile alakalı rivayetlerin tevatür derecesinde olduğunu ileri sürenlerin görüşlerini tamamen geçersiz görmektedir. bkz.: Reşid Rıza, *Fetave'l-İmam Muhammed Reşid Rıza* (Beyrut: nşr.: Salahaddin el-Müneccid vd., 2005), 5: 2152-2154.

Abdülcebâr'a göre ayın yarılmasının tevatür yoluyla nakledilmesi gerekmemektedir. Münferiden bazı şahısların bu olayı aktarması yeterlidir.²⁶

1.3. Ayın Yarılmasının Gelecekte Gerçekleşeceğine Dair Tartışmalar

Ayın yarılmasının gelecekte; kıyamet sırasında gerçekleşecek bir hâdis olduğunu ileri sürenlerin, bu husustaki görüşlerini savunmak üzere çeşitli usullere başvurdukları görülmektedir. Bunların ekseriyeti, konuyla alakalı görüşlerini desteklemek üzere kanıt ortaya koymak yerine daha çok olayın vahiy döneminde Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak gerçekleştiğini savunanların delillerini çürütme yolunu tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Modern dönemden isimlerin ağırlıkta olduğu bu görüşün sahipleri ayın yarılmasının geçmişte somut bir mucize şeklinde gerçekleştiğini savunanların görüşlerini daha çok mevzu ile alakalı hadis rivayetleri üzerinden eleştirmektedirler. Ayın yarılmasından bahseden rivayetleri senet ve metin açısından tahlil ederek bunların söz konusu olayı Mekke döneminde Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak ortaya koymada yeterli argümanlar olmadığını iddia etmektedirler. Bu hususta söylenenleri ana hatlarıyla şöyle özetlemek mümkündür.

▪ Ayın yarılmasına dair rivayetler ahad niteliklidir, hiçbiri merfu' veyahut mütevatir derecesine ulaşmamıştır. Ali b. Ebî Talib ve Huzeife b. Yemân'a dayandırılan rivayetlerin hiçbiri sahih hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Ayrıca Cübeyr rivayeti gibi bazı rivayetler münkati, İbn Mes'ûd'un rivayeti ise mevkuftur.

▪ Ayın yarılmasıyla alakalı rivayetlerde birbiriyle çelişen hususlar bulunmaktadır; bu olayın gerçekleşme sayısı ve gerçekleştiği mekân hususunda ihtilaf bulunmaktadır. Örneğin, Buhari ve Müslim'de yer alan İbn Mes'ûd'tan yapılan bazı rivayetlerde ayın yarılmasının Mina'da bazılarında ise Mekke'de gerçekleştiği zikredilirken üçüncü bir rivayette ise mekân ismi hiç zikredilmemektedir.

▪ Hicretten önce Mekke'de tüccarlar dışında hiçbir Yahûdî bulunmadığı halde bazı rivayetlerde ayın yarılması mucizesini talep edenlerin Yahûdî olduğunun ifade edilmesi realiteyle örtüşmemektedir.

▪ Sahih kaynaklarda yer alan rivayetlerden sadece birinde kendisinden rivayet edilen şahıs bu olaya şahit olduğunu açıkça ifade etmiştir.

▪ Hz. Enes dışında ayın yarılması mucizesiyle ilgili kaynaklarda yer alan rivayetlerin hiçbirinde mucizenin inkârcıların talebi üzerine gerçekleştiği bilgisi bulunmamaktadır

▪ Hz. Enes'ten yapılan rivayet mürsel niteliklidir. Mürsel hadis makbul değildir.

²⁶ İmâduddîn Ebu'l-Hasan Abdülcebâr b. Ahmed, *Tenzîhu'l-Kur'ân 'ani'l-Metâin* (Beirut: Dâru'n-Nehdeti'l-Hadîs, ts), 202.

▪ Hz. Enes'ten yapılan rivâyette olayın inkârcıların talebi üzerine gerçekleştiği yönündeki bilgi öncelikle Hz. Peygamber'in nübüvvetinin sadece Kur'ân'a dayandığı yönündeki birçok merfû ve müttefekun aleyh hadisle çelişmektedir.²⁷

Yukarıda zikredilen hususların tamamen geçersiz oldukları iddia edilemez. Fakat hepsinin de gerçeği yansıttığı söylenemez. Nitekim bunların bir kısmının çeşitli açılardan kritize edilerek cevaplandırıldığı bilinmektedir. Örneğin ayın yarılmasıyla alakalı rivayetlerde birbiriyle çelişen hususların olduğunun söylenmesi gerçeği yansıtmamaktadır. Buharî'nin meşhur şarihlerinden İbn Hacer (ö. 852/1449), Hz. Enes'ten yapılan söz konusu rivâyette ayın yarılmasının iki kez gerçekleştiği yönündeki bilginin hadis ve siyer uzmanlarınca doğrulanmadığını belirtmekle birlikte Hz. Enes'in bu ifadeyle ayın yukarı ve aşağıya doğru ayrılan iki parçasını kastetmiş olabileceğine işaret etmektedir.²⁸ Hz. Enes'ten yapılan rivâyette iki kez manasına gelen "merrateyn" ifadesinin yer almasıyla alakalı görüş beyan eden müfessirlerden Elmalılı Muhammed Hamdi (ö. 1942), Ali el-Kârî'den (ö. 1014/1605) naklettiği bilgiye göre hadiste yer alan "merrateyn" kelimesi "filkateyn/iki parça" manasında; ayın iki parçaya ayrılmasını ifade etmektedir. Buna göre "merrateyn" kelimesi her ne kadar ekseriyetle fiile taalluk etse de bazen ayın yarılmasında olduğu gibi eşyanın kendisine de taalluk edebilir.²⁹ Mevdûdî ise bu ifadenin yanlış kaydedilmiş olabileceğini düşünmektedir. Ona göre bu olayın iki defa gerçekleşmesinin bir manası yoktur. Aksi yöndeki bir iddia, âyetin zahirine de aykırıdır. Râvilerin görme durumlarına dikkat çeken Mevdûdî, bu olayı rivayet eden râvilerden İbn Mes'ûd, Huzeyfe ve Cübeyr'in olaya şahit olduklarını İbn Abbas'ın o dönemde daha doğmadığını, Hz. Enes'in ise çocuk yaşta olduğunu belirterek bu hususta olaya şahit olanlardan yapılan rivayetlerin müreccah olduğunu belirtmektedir.³⁰

Diğer taraftan İbn Hacer'e göre bazı rivayetlerde ayın yarılması hadisesinin Mina'da bazılarında ise Mekke'de gerçekleştiği bilgisinin yer alması herhangi bir çelişki oluşturmamaktadır. Zira bu olayın Mekke'de olduğunun söylenmesi Mina'da; Mina'da olduğunun söylenmesi ise Mekke'de gerçekleşmiş olmasına mani değildir.³¹ Nitekim Mina, Mekke bölgesinde yer almaktadır. Mescid-i Haramdan Mina'ya olan kuş bakışı uzaklık takriben 7-8 km'dir.

Bazı rivayetlerde mucize talebinde bulunanlar arasında Yahudilerin olduğu ön kabulüyle rivayetlerin tarihî kayıtlara göre yanlış bilgi içerdiğinin öne sürülmesi doğruyu yansıtmamaktadır. Zira sahih kaynaklarda yer alan rivayetlerin hiçbirinde mucize talebinde bulunanlar arasında Yahudilerin olduğu bilgisine yer verilmemektedir. Hangi kaynaktaki bilgiye binaen böyle bir yargıya varıldığını bilmek güçtür. Kaldı ki sıhhatı tartışmalı olan kaynaklarda iddia edilen malumatın yer alması tek başına yeterli bir argüman kabul edilemez. Bu tür durumlarda sahih rivayetler esas alınmak suretiyle değerlendirmenin yapılması esastır. Aksi halde doğruluğu kuşku barındıran

²⁷ Rıza, *Fetava*, 5: 2155, 2175-2176; İlyas Çelebi, "İnşikâku'l-Kamer, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000) 22: 344; Mehmet Azimli, "Şakku'l-Kamer Olayı Çerçevesinde Bazı Tahliller", 27-29.

²⁸ Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî* (Beirut: Dârul-Marife, ts.), 7: 183.

²⁹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, (İstanbul: Eser Kitabevi, ts.), 7: 4624.

³⁰ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 6: 47-48.

³¹ İbn Hacer el-Askalânî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 7: 183.

kaynaklar üzerinden ayın yarılmasıyla alakalı rivayetlerin çelişki bildirdiğinin ileri sürülmesi bu mevzuda menfi algı oluşturma çabası olarak görülebilir.

Hız. Enes'ten gelen rivayetlerin dışında ayın yarılması ile ilgili hiçbir rivâyette bu mucizenin müşriklerin talebi üzerine gerçekleştiği bilgisine rastlanmadığı hadis şarihleri tarafından da kabul edilmektedir. İbn Hacer, rivâyetin geldiği bazı tariklerden hareketle Hız. Enes'in bu minvaldeki bir bilgiyi İbn Mes'üd'tan aldığı kanaatindedir. İbn Hacer, Ebû Nuaym el-İsfahanî'nin (ö. 430/1038) bu hususta İbn Abbas'tan yaptığı benzer bir rivayeti ise zayıf bulmaktadır.³² Söz konusu rivâyette mucize talebinde bulunanların isimleri dahi zikredilmektedir.³³

Ayın yarılması olayının Hız. Peygamber döneminde gerçekleşmediğini ileri sürenlerin bu konudaki görüşlerini desteklemek üzere mantıksal çıkarımlara da itimat ettikleri görülmektedir. Onlara göre ayın yarılması, haddi zatında dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan herkesi ilgilendiren bir olay olduğundan ayın yarılmasının gerçekleşmiş olması durumunda olayla ilgili birçok bilginin günümüze ulaşması ve yıldız bilimcilerin kitaplarına geçmesi gerekirdi. Ayrıca böyle bir olay Hız. Peygamber döneminde ve Mekke'de gerçekleşmiş olsaydı muhakkak her daim Peygamber'le gezen sahabenin ileri gelenleri ve özellikle aşere-i mübeşşereden birçok sahabe tarafından nakledilmesi icab ederdi. Kaldı ki Mekke döneminde sahabenin böyle bir mucizeyi inkârcılara karşı delil olarak göstermelerine ihtiyaç da vardı. Bu olayın geceleyin gerçekleştiği ve insanların çoğunun bu sırada uyumuş olmaları ise böylesi bir olayın tevatür yoluyla nakledilmesine mani değildir.³⁴

Bu olayın sınırlı sayıda sahabe tarafından rivayet edildiği inkâr edilemez. Mesela Buharî'de geçen rivayetler üç sahabeden nakledilmiştir. Bunlardan biri Abdullah b. Mes'üd diğer ikisi ise Enes b. Malik ve İbn Abbas'tır. Aynı'ye göre İbn Mes'üd dışında diğer iki sahabenin bu olaya şahit olmaları mümkün değildir. Zira Enes b. Malik hicret sırasında beş yaşlarındaydı. İbn Abbas ise hicretten sonra dünyaya geldiği için onun bu olaya şahit olması zaten mümkün değildir.³⁵ İbn Abbas'ın bu olaya şahit olmasının imkânsız olduğu ortadır. Ne var ki aynı şeyleri Hız. Enes için söylemek güçtür. Medine'de dünyayı geldiği³⁶ ileri sürülerek Hız. Enes'in hicretten önce Mekke'de vuku bulan bir olaya şahit olamayacağı söylenebilse de kanaatimizce bu da tek başına yeterli bir gerekçe olamaz. Çünkü ulaşabildiğimiz kaynaklarda Hız. Enes'in hicretten evvel Mekke'ye gitmediği bilgisine rastlayamadık. Dolayısıyla annesi ya da başka birisiyle Mekke'ye gitmiş olması ve orada ayın yarılmasına şahit olması muhtemeldir. Fakat sadece küçük yaşta olmasına işaret edilerek Hız. Enes'in ayın yarılması hadisesine şahit olamayacağını iddia etmek isabetli görünmemektir. Zira Hız. Enes'in çocuk yaşta olması olaya şahit olmasına ve gördüklerini aktarmasına mani değildir. Hız. Enes, hicretten evvel 10 yılında dünyaya gelmiş bir sahabedir. Ayın yarılmasının hicretten önce 5. yılda vuku bulduğu dikkate alındığında 'Aynı'nin de belirttiği üzere

³² İbn Hacer el-Askalânî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 7: 182.

³³ Ebû Nuaym el-İsfahanî, *Delâilü'l-Nübuve* (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1986), 1: 280.

³⁴ Rıza, *Mefâtihu'l-Gayb*, 5: 2158-2161; Çelebi, "İnşikâku'l-Kamer", 344-345; Azimli, "Şakku'l-Kamer Olayı Çerçevesinde Bazı Tahliller", 28.

³⁵ Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed Bedruddîn el-Aynî, *'Umdetu'l-Kari* (Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-'Arabî, ts.) 16: 162.

³⁶ İbrahim Canan, "Enes b. Mâlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 1995) 11: 234.

Hiz. Enes'in bu sırada 5 yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır. Beş yaşındayken yaşananların bir kısmının hatırlanması mümkündür. Yapılan araştırmalarda 2.5 yaşındaki olayların dahi hatırlanmasının imkan dâhilinde olduğu sonucuna varılmıştır. Bu yaşlarda yaşanan her şeyin hatırlanması elbette mümkün değildir lakin yaşananların gündemde tutulması bunların daha iyi hatırlanmasını sağlamaktadır. Bu mevzuda yapılan bilimsel araştırmalara göre çocukluk anılarının toplum tarafından önemsenmesi bu anıların daha erken yaşta başlanmasına yardımcı olmaktadır.³⁷ Ayın yarılması gibi bir hadisenin toplumda uzun süre konuşulmuş olabileceğini tahmin etmek zor değildir. 10 yıl boyunca Hiz. Peygamber'in hizmetinde bulunan ve sohbetlerinin müdâvimlerinden ve Hiz. Peygamber'e hizmet etmek üzere 12 yaşlarındayken Bedir savaşına dahi iştirak eden³⁸ Hiz. Enes'in şahit olduğu böyle önemli bir olayı unutmaması düşük bir ihtimaldir. Öte yandan Hiz. Enes'in bu olaya şahit olmadığı kabul edilse bile bu durum, ayın yarılmasının gerçekleşmediğini ortaya koymak için yeterli delil olamaz. Mesela İbn Hacer, Hiz. Enes ve İbn Abbas'ın bu olaya şahit olmalarının mümkün olmadığını belirtirken İbn Mes'üd, Cübeyr b. Mutim ve Hüzeyfe'nin ise bu olaya şahit olduklarını söyleme gereğini duyması dikkate değerdir.³⁹ Aynı şekilde Buharî'deki bu hadisleri şerh eden ve râvileri hakkında bize bilgi sunanlardan biri olarak 'Aynî ayın yarılması mucizesinin Hiz. Peygamber'in olağanüstü niteliği haiz büyük hissi bir mucizesi olduğunu belirtmeyi ihmal etmemektedir.⁴⁰ Dolayısıyla meseleye ilişkin rivayetlere parçacı değil bütüncül bir perspektifle yaklaşılmasında yarar vardır. Dikkatleri Hiz. Enes ya da İbn Abbas üzerine yoğunlaştırarak İbn Mes'üd, Cübeyr b. Mutim ve Hüzeyfe'yi göz ardı etmek sağlıklı bir değerlendirme yapmaya manidir.

Diğer taraftan sahabe'nin çoğu tarafından bu hadisenin nakledilmemiş olması yalnız başına olayın inkârına delil teşkil etmez. Sem'ânî (ö. 489/1096) bu hususta sessiz ittifak olarak nitelendirilecek bir onaylamadan bahsetmektedir. Ona göre olaya şahit olduğu sahih kaynaklarca tasdik edilen İbn Mes'üd'a ayın yarılması ile ilgili rivâyetinde sahabe'nin kendisini tekzip etmemesi haddi zatında onaylamaktır.⁴¹ Bu görüşe göre her ne kadar ekser sahabe bu olayı nakletmemiş olsalar da olayı aktaranları yalanlamamış olmaları zımnen onaylamaları anlamına gelmektedir.

Ayın yarılması olayının muhtelif coğrafyalardan insanlar tarafından müşahede edilmesi ve kayıt altına alınması gerektiği yönündeki görüşlere cevap veren müfessirler benzer bir metodoloji benimseyerek onlara mantıksal argümanlarla cevap vermektedirler. Mesela Razi, bunun tevatür seviyesinde nakledilmemiş olmasını tarih ile ilişkilendirmektedir. Zira zaman içerisinde bu olayın ay tutulması, havada yarım ay şeklinde görülen bir cisimden dolayı ayın yarıldığının zannedilmiş olabileceği söylemleri ve bu olayın zamanla anlatılmaması ayın yarılması hadisesinin tevatür düzeyinde bize ulaşmamasının nedenleri arasında saymaktadır.⁴²

³⁷ bbc, "bbc news", erişim: 08 Mayıs 2018, <https://www.bbc.com/turkce/vert-fut-37237392>.

³⁸ Zehebî, *Siyeru A'lam*, 5: 391-393.

³⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 7: 182.

⁴⁰ Aynî, 'Umdetu'l-Karî, 16: 162.

⁴¹ Ebü'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdülcebbar et-Temîmî el-Mervezî, es-Sem'ânî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 5: 307.

⁴² Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 29: 29.

Kurtubî de olayın gerçekleştiği gece vaktine vurgu yaparak herkesin aynı oranda bu mucizeden haberdar olmasının mümkün olamayacağına işaret etmektedir.⁴³ Kādî Abdülcebbar bulut benzeri bir engelden ötürü umumiyetle insanların bu olaydan habersiz olmalarını tabii karşılamaktadır.⁴⁴ Neseî'ye (710/1310) göre ayın yarılma hadisesinin bulut kabilinden bir mani ile dünyanın başka bölgelerinde yaşayan insanlara gösterilmemiş olması mümkündür. Zira olayın bizzat oluşumu harikuladedir.⁴⁵ Dolayısıyla Neseî ayın yarılma hadisesinin başkasına gösterilmemesini söz konusu mucizenin bir parçası olarak görmektedir. Benzer bir yaklaşım sergileyen Mevdûdî de olayın gerçekleştiği coğrafyanın dünyadaki konumuna değinerek ayın yarılma hadisesinin dünyanın her yerinde görünmesinin zaten mümkün olamayacağını belirtirken bu hadisenin Hindistan'ın bir vilayeti olan Malabar'ın tarihiyle alakalı kaynaklarda kaydedildiğini ileri sürerek olayın farkı coğrafyalarda hiç görülmediği yönündeki tezi çürütmeye çalışmaktadır.⁴⁶

Ayın yarılması hadisesinin gelecekte; kıyamet sırasında gerçekleşeceğini düşünen klasik dönem alimlerin sayısı fazla değildir. Kaynaklarda özellikle Hasan-ı Basri (ö. 110/728), Atâ b. Ebü Rebâh (ö. 114/732) ve Ebû Bekr el-Esam'ın (ö. 200/816) ismi zikredilmektedir.⁴⁷ Müfessir Ebü'l-Leys es-Semerkandî ise kimin söylediğini açıkça ifade etmeden⁴⁸ bazı isimlerin ayın yarılması olayının kıyamet sırasında vuku bulacağını iddia ettiklerine yer vermektedir.⁴⁹

Klasik dönem müfessirlerine nazaran ayın yarılması olayının gelecekte vuku bulacağını öne süren Modern dönem müfessirlerinin sayısı daha fazla olduğu yukarıda belirtilmişti. Bunlardan Reşîd Rızâ (ö. 1353/1935), Merâgî (ö. 1364/1945) ve Şinkî (ö. 1394/1974) gibi isimler, el-Kamer 54/1'de bahsedilen "ayın yarılması" mucizesinin gelecekte gerçekleşecek; kıyamet sırasında vuku bulacak bir olay olduğu yönünde görüş beyan etmektedirler. Bu husustaki görüşlerini te'yid etmek üzere evvela âyette ayın yarılmasından bahsedilirken geçmiş zaman kipinin kullanılmasını te'vil etmeye çalışmaktadırlar. Onlara göre ifadenin mazi sigasıyla gelmiş olması olayın mazide gerçekleştiğine delil teşkil etmez. Nitekim Kur'an'da kıyamet sahnesi, cennet ve cehennem ehlinin konuşmaları gibi gelecek ile ilgili birçok meselede mazi sigaları kullanılmıştır (el-Araf 7/44; ez-Zümer 39/68). Kaldı ki gelecekte gerçekleşmesi kesin olaylar mazi sigasıyla kullanılabilir. Zira gerçekleşmesi kesin olan bir şey gerçekleşmiş gibidir. "Gök yarıldığında" (el-İnşikâk 84/1); "güneş dürüldüğü zaman, ve yıldızlar bulanıp söndüğü zaman" (et-Tekvîr 81/1-2) âyetlerinde kıyamet sahnesinden bahsedildiği gibi el-Kamer 54/1. âyette geçen ifadelerde de kıyamet sahnesinden bahsedilmektedir. Nitekim ayın yarılmasından bahseden terkinin, kıyametin yakınlaşması bahsinden hemen sonra gelmesi iki haberin zaman açısından yakınlığına işaret eder.

⁴³ Kurtubî, *el-Câmi'*, 20: 72-73.

⁴⁴ Kādî Abdülcebbar, *Tenzîhu'l-Kur'an*, 202.

⁴⁵ Ebu'l-Berakat Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Neseî, *Medariku't-Tenzîl ve Hakaiku't-Te'vil* (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 3: 399.

⁴⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, 6: 48.

⁴⁷ Mâtürîdî, *Te'vilat*, 9: 441-442; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *en-Nuket ve'l-Uyûn* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 5: 409.

⁴⁸ Ebü'l-Leys es-Semerkandî, ayın yarılmasının kıyamet esnasında gerçekleşeceğini iddia edenlerin kimler olduğunu belirtmediği halde bazı çalışmalarda bu râvilerin, Semerkandî'nin tefsirinde zikredildiği bilgisine yer verilmesi şaşırtıcıdır. Bkz. Çelebi, "İnşikâku'l-Kamer", 344.

⁴⁹ Ebü'l-Leys es-Semerkandî, *Bahrü'l-Ulûm*, 3: 297.

Âyette kıyametin yaklaşması ile kıyamet sırasında vuku bulacak olan ayın yarılmaya hadisesinin bir arada zikredilmesi inkârcuların uyarılmalarıyla ilişkilendirilmektedir. Benzer âyetlerde inkârculara kıyamette başlarına geleceklerden söz edilerek onların hidayete gelmeleri hedeflenmiştir. Nitekim Huzeyfe b. Yemân gibi seçkin sahabeden bazı isimler ayın yarılmaya olayını ahiretteki hadiseler bağlamında zikretmişlerdir.⁵⁰

Ayın yarılmaya gelecekte gerçekleşeceği yönündeki görüşe klasik dönem müfessirlerinden Vâhidî, Zemahşerî, İbn Atiyye el-Endelûsî (ö. 541/1147), İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), Fahrreddîn er-Râzî, Beyzâvî (ö. 685/1286) gibi pek çok isim karşı çıktığı gibi modern dönem müfessirlerinden Sıddık Hasan Han ve Mevdûdî gibi isimler de karşı çıkmaktadırlar. Örneğin, İbn Atiyye, Sıddık Hasan Han ve Sâbûnî icma-ı ulema, cumhur ve olaya ilişkin rivayetlere dayanarak ayın yarılmaya kıyamet sırasında gerçekleşeceği yönündeki görüşü zayıf bulmaktadır.⁵¹

İbnü'l-Cevzî ise İnşakka'l-Kamer ifadesinde geçen "inşakka" fiilinin mazi olmasına vurgu yaparak ve mana cihetiyle âyetin geleceğe işaret etmesini gerektirecek hiçbir esbab-ı mucibenin olmamasını delil göstererek ayın yarılmaya olayının ancak geçmişte gerçekleşmiş olabileceğini savunmaktadır. Ayrıca İbnü'l-Cevzî, Vâhidî, Zemahşerî ve Mevdûdî, âyetin devamında yer alan "onlar bir mucize gördüklerinde yüz çevirirler" ifadesinden hareketle bağlam cihetiyle de âyetin bahsedilen hadisenin, ahiretin aksine dünyada vuku bulduğuna delil teşkil ettiğini söylemektedirler.⁵²

Ayın yarılmaya geleceğin aksine geçmişte vuku bulduğunu savunan isimlerden biri olan ve bu hususta benzer karineler ortaya koyan Kâdî Abdülcebbar ve Beyzâvî de âyetin zahiri manasına atıfta bulunarak ayın yarılmaya mucizesinin kıyamette gerçekleşeceği yönündeki görüşün geçersiz olduğunu beyan etmektedir. Fahrreddîn er-Râzî ise ayın yarılmaya olayının gelecekte vuku bulacak bir hadise olduğunu iddia edenlerin felsefeciler olduğunu ve onların bu hususta iyi niyet taşımadıklarını söylemekte; bu düşüncede olanların olayın gelecekte de vuku bulmayacağını düşündüklerini ileri sürmektedir. Ayın yarılmaya mucizesini Hz. Peygamber'in en parlak mucizelerinden biri olarak değerlendiren Zemahşerî'ye göre padişahın geleceğini önceden haber veren bir elçi gibi ayın yarılmaya mucizesi de kıyametin yaklaştığını haber vermektedir. Zemahşerî bu olayın nasıl ve kim(ler)in talebi üzerine gerçekleştiğinden çok âyette "kıyamet yaklaştı, ay yarıldı" (el-Kamer 54/1) meâlindeki ifadede kıyametin yaklaşmasıyla ayın yarılmaya arasındaki irtibat üzerinde durmaktadır. Sûfî tefsir geleneğinin piri olarak görülen⁵³ Tüsterî (ö. 283/896)

⁵⁰ Reşîd Rızâ, *Fetava*, 5: 2172; Ahmed Mustafa el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî* (Kahire: Şirketu Mustafa el-Babî, 1946), 27: 76-78; Muhammed el-Emin b. Muhammed el-Muhtar eş-Şinkitî, *Edvau'l-Beyân* (Mekke: Dâru 'Alemlî'l-Fevaid, , ts.), 3: 254-256; Çelebi, "İnşikâku'l-Kamer", 344-345.

⁵¹ Ebû Muhammed Abdulhak b. Galib b. Atiyye el-Endelûsî, *el-Muharrerü'l-Vecîz* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), 5: 211; Kannevcî, *Fethu'l-Bârî*, 13: 283; Muhammed Ali es-Sabûnî, *Safvetu't-Tefsîr* (Beyrut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1981), 3: 284.

⁵² Vâhidî, *Vesîd*, 4: 206-207; a.mlf., *Besît*, 21: 89-90; Zemahşerî, *Keşşâf*, 5: 652-653; Ebu'l-Ferac Cemaluddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Zadu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr* (Beyrut: el-Metebetu'l-İslâmî, 1984), 8: 88; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 6: 45-46.

⁵³ Mustafa Öztürk, "Sehl et-Tüsterî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 321-322.

ayın yarılmasını, kıyametin gerçekleşmiş olan ilk alameti olarak değerlendirmektedir. Gelecekte ayın yarılması hadisesinin gerçekleşeceğini iddia edenlerin hata ettiklerini düşünen Mevdûdî'ye göre bu yaklaşım, olayın kıyametin habercisi olma vasfını yok saymak anlamına gelir. Zira Kıyamet sırasında gerçekleşecek olan bir hadisenin kıyametin habercisi olması mümkün değildir.⁵⁴

Diğer taraftan Vâhidî, şakk-ı kamer olayının Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiğini ifade etse de bu mucizenin oluşum amacı ile kıyametin yakınlaşması arasında doğrudan değil, dolaylı bir irtibat kurmayı tercih etmektedir. Zira Zemahşerî gibi bazı müfessirler, bir hükümdarın geleceğini önceden haber veren elçi gibi ayın yarılmasını da kıyametin bir habercisi olarak telakki ederken⁵⁵ Vâhidî, Hz. Peygamber'in nübüvvetini kıyametin yakınlaşmasına delil olarak zikretmektedir. Başka bir ifadeyle Vâhidî, ayın yarılması mucizesini Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili olarak gösterirken ahiretin yakınlaşmasına bizatihi Hz. Peygamber'in nübüvveti ve nübüvvetinin tekabül ettiği zamanı kanıt olarak sunmaktadır.⁵⁶

Kelamcı yönünün yanı sıra müfessir kimliğiyle de bilinen Mâtürîdî ise ayın yarılması olayının insanların çoğu tarafından bilinmemesi ve bu olayın tevatür düzeyinde nakledilmemiş olmasını gerekçe göstererek bu hadisenin Hz. Peygamber döneminde gerçekleşmediğini ileri sürerlerin argümanlarını kapsamlı şekilde kritize etmeye ve bunları çürütmeye çalışmaktadır. Özetle Mâtürîdî, birinci sırada ayın yarılmasının vukuu hususundaki icma-ı ulemayı zikrederek bu minvalde birçok neden öne sürmektedir. Ona göre zannedildiği gibi ayın yarılması mucizesi sadece küçük bir grup tarafından değil, sahabenin çoğu tarafından biliniyordu. Fakat olayın sahabenin çoğu tarafından bilinmesi hepsinin olaya şahitlik ettikleri anlamına gelmemektedir. Şakkı-ı kamerin gerçekleştiği sırada olaya herkesin şahit olmaması muhtemeldir. Dolayısıyla Mâtürîdî, ayın yarılmasının sadece mucize talebinde bulunan kafirlere ve orada bulunan bir grup sahabeye görünmüş olmasını ihtimal dahilinde görmektedir. Durumun böyle olmasını ise peygamberlik iddiasında bulunan yalancılara durumdan vazife çıkarmalarının engellenmesi gibi farklı bir gerekçeyle izah etmeye çalışmaktadır. Zira ona göre orada hazır bulunanların dışında başka birilerinin bu olaya şahit olması yalancı peygamberlerin zuhur etmesine yol açardı. Başka bir ifadeyle ayın ikiye yarıldığına şahit olan kötü niyetli bazı şahısların durumdan vazife çıkarak yarılma hadisesini kendilerine mal etme ihtimalinin olduğunu ileri sürmektedir. Diğer taraftan mucize talebinde buldukları halde mucizenin gerçekleşmesinden sonra ona inanmayanların ilahi bir yasa gereği helak olmaları gerektiğinden Allah, ayın yarılması mucizesini inkarcıların tamamına göstermedi. Aksi halde iman etmemelerinden ötürü onların helak olmaları icap ederdi ki bu da ümmetin azabının ahirete bırakılması va'dine muhalif olurdu.⁵⁷ Son tahlilde ağırlıklı olarak kelamî çözümlemede bulunan Mâtürîdî'nin, ayın yarılması mucizesinin olaya şahid olan küçük bir grup dışında başkasına gösterilmemiş olma ihtimalini göz önünde bulundurarak yaptığı

⁵⁴ Ebû Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yûnus b. İsa b. Abdullah b. Rafi' et-Tüsterî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm* (Kahire: Dâru'l-Harem li't-Turas, 2004), 263; Kâdî Abülcebbâr, *Tenzîhu'l-Kur'ân*, 202; Zemahşerî, *Keşşâf*, 5: 652-653; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 29: 29; Nasuruddin Ebu'l-Hayr Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrazî el-Beyzavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl* (Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, ts.), 5: 164; Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 6: 46.

⁵⁵ Zemahşerî, *Keşşâf*, 5: 652-653.

⁵⁶ Vâhidî, *el-Vesîd*, 4: 206-207; a.mlf., *el-Besît*, 21: 89-90.

⁵⁷ Mâtürîdî, *Te'vilat*, 9: 441-442.

değerlendirme tartışmalıdır. Ayın yarılması mucizesinin bütün inkârcılara gösterilmediği fikrini onların helak olmalarıyla ilişkilendirmesi isabetli görünmemektedir. Zira bu mantıktan hareket edildiğinde ayın yarılması mucizesine şahitlik eden inkârcıların helak olmaları icab ederdi. Kaldı ki olay sırasında hazır bulunanların dışında başka inkârcıların bu hadiseyi görmediklerini ileri sürmek de zordur. Çünkü bu husustaki bazı rivayetlerde orada hazır bulunmayan inkârcılardan bazı şahısların bu olayı müşahade ettikleri bilgisi yer almaktadır.⁵⁸ Mâtürîdî'nin bu minvalde bahsedilen rivayetleri reddettiği de bilinmemektedir. Dolayısıyla ayın yarılmasının inkârcıların talebi üzerine gerçekleştiği bilgisini aktaran rivayetleri kabul ederek bunlarla çelişen değerlendirmelerde bulunmak uygun değildir.

Yukarıda verdiğimiz bilgilerde görüleceği üzere Müfessirler, ayın yarılmasının insanların çoğu tarafından görülmemesini çeşitli açılardan izah etmeye çalışmışlardır. Kuşeyrî ise durumun böyle olmasını ayın yarılmasının mucizeviliğinin başka bir vechesine yormaktadır. Ona göre bu olayın şahit olanlar açısından i'caz değeri olduğu gibi, şahit olmayanlara gizlenmiş olması da mucizeliğinin başka bir vechesidir. Zira başkasına gizlenmesi olağan dışı bir durumdur.⁵⁹ Burada bakış açısının aynı meselede görüş değişikliğinde ne kadar etkili olduğuna şahit olmaktayız. Bazı isimler, olaya şahit olanların dışında başkalarının ayın yarılması mucizesini görmemesini bu hadisenin gerçekleşmediğine delil kabul ederken Kuşeyrî ise başkasının görmemesini bırakın olayın inkâr edilmesine bu hadisenin mucizeliğinin diğer bir vechesine yormaktadır.

1.4. Ayın Yarılmasının Ay Tutulması veya Göz Yanılması Olarak Yorumlanması

Klasik ve modern dönemden bazı isimler, ayın yarılmasının gerçekleşme zamanından çok oluş şekline ilişkin yorumda bulunmayı tercih etmişlerdir. Gazzâlî (ö.505/1111), Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) ve Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'ye (ö. 1052 / 1642) göre inşikâku'l-kamer, gerçek bir yarılma hadisesi değildir. Bu olayın bakanların gözüne yarılmış gibi görünmesi mümkündür.⁶⁰

Muhammed Esed (ö. 1412/1992) ise inşikâk-ı kamerin optik bir yanılısama olarak görülmesini sıra dışı ay tutulmasına bağlamaktadır. Esed'in ay yarılmasıyla alakalı sahabeden yapılan rivayetlerde ayın "sanki iki parçaya ayrılmış gibi görüldüğü" şeklinde yer aldığını söylemesi ise tartışmalıdır. Zira ayın yarılması ile ilgili rivayetlerde anlatılanlardan bu olaya şahit olanların göz yanılmasından bahsedilmemektedir. Diğer taraftan Esed'in Rağîb el-İsfahanî'ye atıfta bulunarak ayın yarılması olayının kıyametten önce gerçekleşecek olan kozmik bir olay olarak zikretmesi de⁶¹ talihsizlik olmuştur. Zira Rağîb el-İsfahanî *el-Müfredat fî Garibi'l-Kur'ân* adlı eserinde her ne kadar ayın yarılması ile ilgili böyle bir görüşün olduğunu zikretse de ondan hemen önce bu olayın Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiğini söyleyenlerin görüşünü de aktarmaktadır. Her iki nakilde de herhangi bir tercihte bulunmamaktadır. Dolayısıyla Esed'in iddia ettiği üzere Rağîb el-

⁵⁸ Ebü'l-Leys es-Semerkindî, *Bahru'l-Ulûm*, 3: 297.

⁵⁹ Kuşeyrî, *Letâifu'l-İşarat*, 3: 493.

⁶⁰ Çelebi, "İnşikâku'l-Kamer", 344.

⁶¹ Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı* (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002), 1087.

İsfahanî'nin ayın yarılması hadisesinin kıyametten önce vuku bulacağı yönündeki görüşü desteklediği söylenemez.⁶²

Ayın yarılmasının optik bir yanılsama olma ihtimalini göz önünde bulunduran isimlerden biri olan İbn Âşûr (1879-1973), ayın yarılmasının Mekke'de ve müşriklerin talebi üzerine gerçekleşen bir mucize olduğu hususunda herhangi bir itirazda bulunmamaktadır. Lafiz itibariyle ayın yarılmasıyla ilgili âyetin sarahaten olmasa da bu olayın gerçekliğine mani olmadığını belirtmekte hatta bu mucizenin amaç itibariyle hatırlatma ve uyarı yapma fonksiyonunu da zikretmektedir. Fakat İbn Âşûr'un ayın yarılması mucizesi hakkında yaptığı tevildeki ayırıcı tarafı ayın yarılması mucizesinin niteliği/oluş şekliyle ilgili ileri sürdüğü yorumlarda saklıdır. İbn Âşûr aşağıda zikredilen yorumların ayın yarılması hakkındaki rivayetlerle de çelişmediğini ileri sürmektedir. Şimdi İbn Âşûr'un bu husustaki değerlendirmelerine sırasıyla bakalım:

▪ Ayda öylesine büyük bir kapanma oldu ki bu durum onun yüzeyinde derin bir yarığın oluşmasına neden oldu ve bu, dışarıdan gözlemleyenlere iki yarık şeklinde gözüktü. Bu manzaranın ayın yarılması ile ifade edilmesi isabetli olmuştur.

▪ Kısmi ay tutulması olmuştur. Ay ile güneş arasında bir gezegen, yıldız girmiş olabilir, böylece ayın bir kısmının güneş ışığı almasının bir müddet engellenmiş olması mümkündür. İbn Âşûr'un iddiasına göre ayın yarılmasıyla ilgili rivayetlerin bir kısmı bu ihtimali göz ardı etmez.

▪ Genellikle ay tutulmalarında olduğu gibi ayın yarısının tutulmuş olması imkân dâhilindedir. Ayın tutulduğu sırada görüntüsünün dağın iki tarafına yansımış olması olasıdır. Suya düşen bulutun görüntüsünde ay ikiye yarılmış olarak görülmüş olabilir. Bu durumu teyid eden bazı hadisler de mevcuttur. Örneğin, "Hz. Peygamber zamanında ay tutulması gerçekleşti. İnkârcılar aya sihir yapıldığını iddia ettiler. Bunun üzerine "kıyamet yakınlığı" ayeti nazil oldu"⁶³ şeklindeki rivayet bu iddiayı doğrulamaktadır. İbn Âşûr'a göre olayın bu şekilde gerçekleşmiş olması ayın yarılmasının mucize olma niteliğine halel teşkil etmez. Zira olayın inkârcıların mucize talep etmeleri sırasında vuku bulması haddi zatında bir mucizedir. Allah'ın o anda inkârcıların kalbine böyle bir istekte bulunmalarını taktir etmesi de mucizedir. Ya da bu olaydan Hz. Peygamber'e böyle bir hadise ile inkârcılara meydan okunmasının vahyedilmiş olması muhtemeldir ki bu da bir mucizedir.⁶⁴

Ayın yarılmasının oluş şekliyle ilgili yaptığı değerlendirmeler ışığında İbn Âşûr'un bu husustaki rivayetleri kabul etmekle birlikte olayın somut olarak gerçekleştiğini net bir şekilde ifade etmediği anlaşılmaktadır. Bunun yerine olayın bir ay tutulması ya da öyle görünmesi ihtimallerini gündeme getirerek meseleyi oluş itibariyle farklı yorumlamayı ve bunları rivayetlerle de bir yönüyle desteklemeyi tercih etmektedir. Bize göre bu yorumları ayın yarılmasıyla ilgili rivayetlerin zahiri yönleriyle izah etmek güçtür. Ayrıca günümüzde de muhtelif zamanlarda şahit

⁶² Ebu'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Ragıb el-İsfahanî, *el-Müfredat fî Garibi'l-Kur'ân* (Mekke: Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, ts), 1: 348 (şakka maddesi).

⁶³ Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed et-Taberanî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.), 11: 250.

⁶⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 27: 167-170.

olabildiğimiz ay tutulması sırasında ayın ikiye yarıldığı izlenimine kapılmak oldukça zordur. Ayın yüzeyindeki kapanmanın ayın üzerinde somut olarak bir yarılmaya neden olmasının bilimsel açıdan açıklaması yoktur. Bilimsel olarak yapılan izaha göre ay tutulması, güneş ışığının aydınlattığı yüzeyin arka kısmında koni şeklinde oluşan dünyanın gölgesine ayın girmesiyle gerçekleşir.⁶⁵ Dolayısıyla ay tutulması ile ayın yüzeyinde derin yarıkların oluşumu arasında bir ilişki kurmak mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte ayın tutulmasının Kur'ân'da yarılmayı ifade eden inşağa fiili ile neye binaen dile getirildiğinin cevabını İbn Âşûr'un yaptığı değerlendirmelerde bulmak mümkün değildir.

1.5. Ayın Yarılmasının Bilimsel Açıklaması

Ayın yarılmasının Hz. Peygamber'in bir mucizesi olduğunu kabul eden müfessirlerin ekseriyetinin rivayetleri esas aldıklarını önceki başlıklarda zikretmiştik. Fakat müfessirlerden bazıları her ne kadar olayın vukuuna ilişkin rivayetleri kabul etse de olayı izah etme hususunda kendi dönemlerinin bilimsel verilerine başvurdukları görülmektedir. Bu minvaldeki izah usulüne daha çok modern dönemde rastlandığını belirtmekte yarar vardır. Esasen ilmî gelişmelerin oldukça ileri düzeye taşındığı modern dönemde bu kabilden bazı yorumların yapılması sürpriz olarak görülemez.

Ayın yarılması hadisesini akla yakınlaştırmaya çalışanlardan biri olan Mevdûdi, ikiye ayrılan bir yıldızın yeniden birleşmesini bilim açısından imkânsız görmemektedir. Ona göre parçalanmış bir yıldızın çekim kuvvetiyle yeniden birleşmesi bilimsel olarak izahı mümkündür.⁶⁶ Mevdûdi dışında bu hadiseyi bilimsel açıdan izah etmeye çalışan en dikkat çekici isim ise Tantavî Cevherî'dir (ö. 1940). Cevherî ayın yarılmasının şahit olanlar için bir mucize olmaktan ziyade ilmî açıdan mucize olduğunu ileri sürmektedir. Esasen Cevherî, ayın yarılması meselesinde olayın ne zaman gerçekleştiğinden çok bilimsel verilerle örtüşmesine vurgu yapmakta ve bunun ilmî çalışmalarına ışık tuttuğunu iddia etmektedir. Ona göre Hz. Peygamber döneminde ayın ikiye yarılması ayın dünyadan ayrıldığı delili ve bu kabilden bir bilgi için hatırlatma mesabesinde. Zira ay, Mekke döneminde ikiye yarıldığı gibi daha öncesinde dünya ile bir bütün halindeyken dünyanın yarılmasıyla ondan ayrılmıştır. Nitekim uzayla ilgili araştırmalarda bulunan bilim adamları, ay dışında hiçbir gök cisminin dünyadan ayrılmadığını beyan etmektedirler. Cevherî'ye göre âyette güneş ya da başka bir gök cismi yerine ayın tercih edilmesi bahsedilen ilmî hakikate işaret etmektedir. Dolayısıyla ayın ikiye yarılması onun daha önce dünyadan ayrıldığına işaret etmektedir. Ayın ikiye yarılma meselesi son tahlilde bilimsel araştırma ve keşiflere davet anlamını taşımaktadır.⁶⁷

Tantavî Cevherî, yukarıdaki açıklamalarıyla bölünme kuramına atıfta bulunmaktadır. Zira bu kurama göre ay, "merkez kaç kuvvetler" nedeniyle yer kabuğundan koparak ayrılmıştır. Başka bir ifadeyle dünya çok eskiden oldukça hızlı dönmesinden ötürü yüzeyinden ay

⁶⁵ Nadir Doğan, *Güneş Fiziği ve Güneş-Ay Tutulmaları* (Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, 1988), 205.

⁶⁶ Mevdûdi, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 6: 48.

⁶⁷ Tantavî Cevherî, *el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Matbaatu Mustafa el-Babî, 1933), 23: 248-249.

büyükliğünde bir cisim fırlatmıştır.⁶⁸ Fakat Tantarî Cevherî'nin bu husustaki beyanlarının kabul görmesi ancak ayın oluşumu ile ilgili kuramın bilimsel bir yasa haline dönüşmesiyle mümkün olabilir. Halbuki bahsedilen bölünme kuramı günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.⁶⁹ Bununla birlikte Cevherî'nin meseleye kendi dönemindeki bilimsel gelişmeler açısından bakması yeni perspektifler için teşvik edici bir amil olacağı kanaatindeyiz.

Ayın yarılması olayının Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiğini kabul eden müfessirlerin çoğunun olaya ilişkin rivayetleri kabul etmeleri onların bu meseledeki ortak noktaları olarak kabul edilebilir. Fakat bu rivayetlerin niteliksel değeri, olayın tehadî yönü ve hadisenin gerçekleşme şeklinin izah edilmesi hususunda aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla ayın yarılması in Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiğini söyleyen müfessirler arasında aynı olaya dair yorum farklılığının olduğu görülmektedir.

1.6. Ayın Yarılmasının Deyimsel Bir İfade Olarak Yorumlanması

Ayın yarılması geçmişte somut olarak gerçekleşen mucizevî bir hadise olarak yorumlayanların yanı sıra bu olayın gelecekte vuku bulacağını dile getirenler, olayı ay tutulması veya optik yanılsama olarak izah etmeye çalışanların görüşlerine yukarıda yer verdik. Ayın yarılmasının bir "hadise" olarak yorumlanmasını bu görüşlerin ortak noktası olarak gösterebiliriz. Fakat bunların dışında ayın yarılmasını "hadise" olma cihetiyle değil Kur'ân'daki ifade şekli olan "inşakka'l-kamer" terkihi üzerinden değerlendirmeye çalışan başka bir yaklaşım bulunmaktadır. Buna göre inşakka'l-kamer/ay yarıldı terkihi, Araplar tarafından hakikatin ortaya çıkması, işin açıkça görünmesi için kullanılan bir deyimdir. Maverdî (ö. 450/1058) ve 'İz b. Abdüsselam'ın (ö. 660/1262) verdikleri bilgide bu görüşü savunanlara göre Araplar, bir işin açıkça görüldüğünü ifade etmek için böyle bir deyim kullanmışlardır. Dolayısıyla Kamer, 54/1. âyette zikredilen ayın yarılmasından maksat; durumun, hakikatin görünmesi; açıkça ortaya çıkmasıdır. Bu hususta yapılan diğer bir değerlendirmeye göre ise "inşakka'l-kamer" karanlığın aralanması manasında bir tabirdir. Bununla Kur'ân'ın, indiği dönemdeki karanlığı araladığı, kaldırdığı kastedilmektedir. Bu görüşler hakkında bizlere malumat veren Mâverdî (ö. 450/1058) ve 'İz b. Abdüsselam'ın bu görüşü benimsedikleri sonucunu çıkarmak doğru değildir. Zira bu isimler, ayın yarılmasının Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiği yönündeki görüşü desteklemektedir.⁷⁰ Bunların bahsettiği söz konusu görüşün kimler tarafından dile getirildiğini ise net olarak bilmemekteyiz.

Hatîb eş-Şirbînî'ye (ö. 977/1570) göre ayın yarılmasını deyimsel bir söyleme; ayın karanlığı dağıtması gibi bir meseleyi tabirsel olarak izah etmeye çalışanlar aslında bu olayın

⁶⁸ Rasathane, "Ankara Üniversitesi Rasathanesi", erişim: 14 Şubat 2018, http://rasathane.ankara.edu.tr/files/2013/02/Uydumuz_Ay.pdf; Wikizero, "wikipedi özgür ansiklopedi", erişim: 14.02.2018 <http://www.wikizero.info/index.php?q=aHR0CHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQXk>.

⁶⁹ Rasathane, "Ankara Üniversitesi Rasathanesi", erişim: 14 Şubat 2018, http://rasathane.ankara.edu.tr/files/2013/02/Uydumuz_Ay.pdf; Wikizero, "wikipedi özgür ansiklopedi", erişim: 14 Şubat 2018, <http://www.wikizero.info/index.php?q=aHR0CHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQXk>.

⁷⁰ İzzeddin Abdulaziz b. Abdisselam e-Sulemî, *Tefsîru'l-'İz b. Abdisselam* (Beyrût: Dâru İbn Hazm, 1996), 1156; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *en-Nuket ve'l-Uyûn*, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 5: 409.

gerçekleşmesini zayıf görmelerinden kaynaklanmaktadır.⁷¹ Ayın yarılmasının gelecekte gerçekleşme ihtimalini daha güçlü gören İlyas Çelebi gibi bazı isimler dahi âyetin açık ifadesinden hareketle inşikâku'l-kamerin mecaz olamayacağını belirtmektedir.⁷²

Evvela inşakka'l-kameri bir deyim; dilin bir inceliği olarak yorumlayanların sayıca fazla olmadıklarını belirtmek gerekir. Bu terkinin mecazî bir kullanım olduğunu savunmak öncelikle bu husustaki tüm rivayetleri yok saymak anlamına gelmektedir. El-Kamer 54/1. âyetinde, ileri sürüldüğü gibi bu manada bir deyim kullanılmış olmasıyla aynı bağlamda bahsedilen kıyametin yaklaşması arasında irtibat kurmak zayıf görünmektedir.

SONUÇ

Müfessirlerin ekseriyeti ayın yarılmasının Hz. Peygamber döneminde onun bir mucizesi olarak gerçekleştiği görüşündedir. Çoğu müfessirler ayın yarılmasının vukuuna delil olarak sahih hadis kaynaklarında yer alan konuyla alakalı rivayetleri yeterli argümanlar olarak görürken az bir kısmı ise el-Kamer 54/1 âyetinin zahiri ifadesi ve ilgili âyetin bağlamını kâfi görmektedir.

Ayın yarılması meselesinde müfessirlerin görüşlerini temelde ikiye ayırmak mümkündür. Birinci görüşe göre bu olay Hz. Peygamber döneminde Mekke'de bir mucize olarak gerçekleşmiştir. İkinci görüşe göre ise bu olay gelecekte kıyamet sırasında gerçekleşecektir. İkinci görüşü savunanların sayısal olarak azınlıkta kaldıklarını söylemek mümkündür.

Ayın yarılmasının gelecekte gerçekleşeceğini ileri süren müfessirlerin bir kısmının klasik dönem müfessirlerinden olmasına rağmen bunların ağırlıklı olarak modern dönemdeki isimlerden oluştuğu görülmektedir. Söz konusu görüşü savunan isimler evvela hadiseyi rivayet eden râvilerden bazılarının çocuk olması ya da bahsedilen tarihte doğmamış olmaları gibi gerekçelerle bu husustaki rivayetlerin ayın yarılmasının gerçekleşmiş olması konusunda tek başına yeterli deliller olamayacağını ısrarla belirtmektedirler. Aynı müfessirler el-Kamer 54/1. âyetinde kıyametin yaklaşmasından bahsedilmesi ve olayla ilgili çok az sayıda insanın rivâyette bulunmuş olmasını ayın yarılmasının gerçekleşmediğine delil kabul etmektedirler.

Modern dönem müfessirlerinden bazılarının ayın yarılmasını, kesinleşmemiş kuramlar ışığında izah etmeye çalışarak meseleye bilimsel bir veçheden yaklaşımları beraberinde yeni tartışmalar getirmiştir. Dolayısıyla bu mevzuda bilim otoriteleri nezdinde geçerliliğini yitirmiş kuramların dayanak olarak sunulması isabetsiz olmuştur.

Bazı müfessirler tarafından da ayın yarılmasının ay tutulması olarak izah edilmesi, optik bir yanılsamadan kaynaklandığının ifade edilmesi ya da deyimsel bir ifade şekli olarak yorumlanması esas itibarıyla ayın yarılmadığının zımnen kabulü anlamına gelmektedir.

Ayın yarılmasıyla ilgili rivayetlerin niteliği müfessirler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu rivayetlerin tevatür vasıfları bulunmamaktadır. Az sayıda müfessir ise meseleye ilişkin rivayetlerin mütevâtirliğini savunmaktadır. Münakaşa mevzusu

⁷¹ Muhammed b. Ahmed el-Hatib eş-Şirbinî, *Siracu'l-Munîr* (b.y.: Matbaatu Bulak el-Emiriyye, ts.) 4: 142.

⁷² Çelebi, "inşikâku'l-Kamer", 344.

olan bu iddianın güçlü delillerle desteklendiği söylenemez. Diğer taraftan bazı müfessirlerce ayın yarılmasının nübüvvetin delili olamayacağı yönünde görüş beyan edilmesi bu konudaki yorum farklılıklarından biri olarak zikredilebilir.

Özetle ayın yarılmasıyla ilgili müfessirler arasındaki yorum farklılıklarının daha çok olayın gerçekleşme zamanı, şekli, nedeni ve olayla ilgili rivayetlerin niteliği etrafında belirginleştiğini söylemek mümkündür.

Sonuç olarak ayın yarılması meselesinde farklı gerekçelere binaen müfessirler arasında ortak bir söylem geliştirilemediği görülmektedir. Ayın yarılmasının optik bir yanılsama ya da bu terkibin bir deyim olduğu yönündeki görüşlerin güçlü delillerle desteklenmediği anlaşılmaktadır. Bize göre ayın yarılması ile ilgili el-Kamer 54/1. âyetin zahiri ifadesi, olaya ilişkin rivayetler ve klasik dönem âlimlerin ekseriyetinin görüşü dikkate alındığında ayın Mekke döneminde Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak gerçekleştiği yönündeki görüş daha müreccahtır.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. Thk. Şuayb Arnavud-Adil Mürşid. 45 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1997.
- Arslan, İhsan. "Kur'ân-ı Kerim'e Göre Hz. Peygamber ve Mucize". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/50 (Haziran 2017): 882-903.
- Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed Bedruddîn. *Umdetu'l-Kari*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Turâsi'l-'Arabî, ts.
- Azimli, Mehmet. "Şakku'l-Kamer Olayı Çerçevesinde Bazı Tahliller". *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi* 8/4 (2008): 25-40.
- Bardakçı, Safa. "Kâdî Abdülcebbar'ın İnşikâk-ı Kamer Görüşü". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/11 (2010): 155-179.
- BBC. "bbc news". Erişim: 8 Mayıs 2018. <https://www.bbc.com/turkce/vert-fut-37237392>
- Bebek, Adil. "Kelâm Literatürü Işığında Mûcize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissî Mûcizelerin Değerlendirilmesi". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2000): 121-148.
- Beyzâvî, Nâsiruddîn Ebu'l-Hayr Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî. *Envâru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Turâsi'l-'Arabî, ts.
- Buhârî, Ebû Abdullah, Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğîre. *el-Camiu'l-Müsne'di's-Sahih*, thk. Muhammed Zühayr b. Nasr. 9 Cilt. By. Dâru Tavku'n-Necât, 1422/2001.
- Canan, İbrahim, "Enes b. Mâlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11: 234-235. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Cevherî, Tantavî. *el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kahire: Matbaatu Mustafa el-Babî, 1933.
- Çelebi, İlyas. "İnşikâku'l-Kamer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22: 343-345. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Çelik, Hüseyin. "Kur'ân'da "Ay'ın Yarılması" Mucizesi". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/4 (2017): 67-87.
- Ebû Nüaym el-İsfahanî. *Delâilü'l-Nübuvve*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1986.
- Ebu'l-Leys es-Semerkindî, Nasır b. Ahmed b. İbrahim. *Bahru'l-Ulûm*. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlimiyye, 1993.
- Erkol, Ahmet. "Hz. Peygamber'in Mu'cizesi Meselesi ve Nübüvvetin İspatında İnşikâk-ı Kamer (Ayın Yarılması) Hadisesi İle İlgili Bir Değerlendirme". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999): 261-298.
- Esed, Muhammed. *Kur'ân Mesajı*. Trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 2002.

- Fahredden er-Râzî, İbn Diyauddîn Ömer. *Mefâtihu'l-Gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Güler, Zekeriya. "Müstefiz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32: 135-136. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- İbn Âşûr, Muhammed Tahir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. 15 Cilt. Tunus: Daru't-Tunusiyye, 1984.
- İbn Atiyye el-Endelüsî, Ebû Muhammed Abdulhak b. Galib. *el-Muharrerü'l-Vecîz*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Ebû Zemenîn, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz*. 5 Cilt. Kahire: el-Fâruku'l-Hadîse, 2002.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali. *Fethu'l-Bârî*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, ts.
- İbn Kesîr, İmaduddîn Ebu'l-Fida' İsmail. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. 15 Cilt. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *Zâdu'l-Mesîr fi 'İlmi't-Tefsîr*. 9 Cilt. Beyrut: el-Matbaatü'l-İslâmî, 1984.
- Kâdî Abdülcebbar, İmaduddîn Ebu'l-Hasan b. Ahmed. *Tenzîhu'l-Kur'ân 'ani'l-Metâin*. Beyrut: Dâru'n-Nehdeti'l-Hadîs, ts.
- Kummî, Ebu'l-Hasan Ali b. İbrahim. *Tefsîru'l-Kummî*. 2 Cilt. Kum: Dâru'l-Kitab, 1968.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebûbekr. *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'ân*. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2006.
- Kuşeyrî, Abdülkerim b. Hevâzîn. *Letâifu'l-İşârât*. 3 Cilt. Kahire: el-Heyetü'l-Mısriyye, 2000.
- Kutub, Seyyid. *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 6 Cilt. Kahire: Dâru's-Şurûk, 1972.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vîlâtü Ehl-i Sünne*. 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb. *en-Nuket ve'l-Uyûn*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- Merâgî, Ahmed Mustafa. *Tefsîru'l-Merâgî*. 30 Cilt. Kahire: Şirketu Mustafa el-Babî, 1946.
- Mevdûdî, Ebu'l-Alâ. *Tefhimu'l-Kur'ân*. trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.
- Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü't-Tarîhi'l-'Arabî, 2002.
- Müslim, İbn Haccac Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî. *Sahihi Müslim*. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Turâsi'l-'Arabî, ts.
- Nesefî, Ebu'l-Berakat Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medariku't-Tenzîl ve Hakaiku't-Te'vîl*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.
- Öztürk, Mustafa. "Sehl et-Tüsterî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36: 321-323. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed. *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Mekke: Mek-tebetu Nizar Mustafa el-Baz, ts.
- Rasathane. "Ankara Üniversitesi Rasathanesi". Erişim: 14 Şubat 2018. http://rasathane.ankara.edu.tr/files/2013/02/Uydumuz_Ay.pdf
- Reşîd Rızâ. *Fetava'l-İmam Muhammed Reşîd Rıza*. Nşr. Salaheddin el-Müneccid-Yusuf Khuri. 6 Cilt. Beyrut: y.y, 2005.
- Sa'lebî, Ebû İshak Ahmed. *el-Keşf ve'l-Beyân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Turâsi'l-'Arabî, 2002.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-Tefsîr*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kur'ani'l-Kerîm, 1981.
- Sem'ânî, Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcabbar et-Temîmî el-Mervezî. *Tefsîru'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997.

884 | Mehmet Salmazzem. Ayın Yarılması Meselesine Dair Tefsirlerdeki Yorum Farklılıkları

- Siddik Hasan Han, Ebü't-Tayyib Muhammed Siddik Bahâdır Hân b. Hasan b. Alî el Kannevcî. *Fethu'l-Bârî*. 15 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1992.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Fethu'l-Kadîr*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2007.
- Şinkitî, Muhammed el-Emin b. Muhammed el-Muhtar. *Edvau'l-Beyân*. 9 Cilt. Mekke: Dâru 'Alemi'l-Fevaid, ts.
- Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. 25 Cilt. Kahire: Mektebetu b. Teymiyye, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. 24 Cilt. Kahire: Hecer, 2001.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre. *el-Camiu's-Sahih*. thk.: İbrahim Atve. 5 Cilt. Kahire: Mektebetu Mustafa el-Babî, 1975.
- Topaloğlu, Bekir. "Matürîdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28:151-157. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Türker, Ömer, "Mukâtil b. Süleyman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 134-136. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Tüsterî, Ebû Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yûnus b. İsa b. Abdullah b. Rafî'. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. Kahire: Dâru'l-Harem li't-Turas, 2004.
- Vâhidî, Nisâbüri Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed. *el-Vesîd fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994.
- Vâhidî, Nisâbüri Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed. *et-Tefsîru'l-Besît*. 25 Cilt. Riyad: Müsahim, 2009.
- Wikizero. "wikipedi özgür ansiklopedi". Erişim: 14 Şubat 2018. <http://www.wikizero.info/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQXk>
- Yaşar, Yahya. "Mekkeli Müşriklerin Hz. Peygamber'den Kur'ân Dışında Mucize Taleplerine Cevabi Ayetlerin Tahlili". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/27 (2016). 135-182.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili*. 9 Cilt İstanbul: Eser Kitabevi, ts.
- Yürdagür, Metin. "Kâdî Abdülcebâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24:103-105. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Siyeru A'lami'n-Nubela*. 23 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, ts.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kasım Muhammed b. Ömer. *el-Keşşâf 'an Hakaiki Gavamizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Akavîl fi Vucûhi't-Te'vîl*. 6 Cilt. Riyad: Mektebetu'l-Ubeykan, 1998.